

**MİMARLIK
VE PİŞMANLIK:
HATASIZ MİMAR
OLUR MU?**

**LENNUSADAM
HANGAR YAPISI**

**MARIO CUCINELLA
ARCHITECTS**

**MİMARİYİ
FOTOĞRAFTAN
RESMEDENLER**

**BOĞAZ'DA
DALYANLARIN
YENİDEN HAYALİ**

BLACK CHAPEL

**RASTLANTISALLIK
KORKUSU**

İçindekiler

354

Eylül-Ekim 2022

Kırsalda
Mimarlık
44.

Lennusadam
Hangar
Yapısı
48.

6 Öngörünüm
Rastlantısallık Korkusu

10 Haber / Ürün

18 Haber / Sanat

22 Haber / Mimarlık

28 Gündem / Mimarlık
**2022 Serpentine Pavyonu:
“Black Chapel”**

32 Gündem / Tasarım
**Londra Tasarım Festivali
20 Yaşında**

36 Gündem / Tasarım
**“Fashioning Masculinities”
Erkek Giyim Sanatına
Tarihsel Bir Bakış**

40 Gündem / Mimarlık
**“Retail Apocalypse”:
Ticari Kıyamet**

44 Gündem / Mimarlık
**“Schön hier. Architektur
auf dem Land”
Kırsalda Mimarlık**

48 Opus Caementicium
**Yüzyıllık Betonarme Kabuk Strüktürler:
Lennusadam Hangar Yapısı Örneği**
Betonarmenin erken tarihi hala ilginçliğini ve bazı bilinmezliklerini sürdürüyor. Estonya'daki bu erken betonarme kabuk strüktür de bu bilinmezlerden biri. Öncü örnekler arasında sayılması gerekiyor. Oğuz Cem Çelik değerlendiriyor.

54 Tema
**Mimarlık ve Pişmanlık:
Hatasız Mimar Olur mu?**
Mimarlıkla pişmanlığın ilişkisi içseldir. Yapılabileceklerin sonsuz sayıda olduğu, seçenek ve yaklaşım bolluğu yaşanan bir pratiktir mimarlık. O nedenle de mimarlar sürekli özdeğerlendirme ve özdenetim yapmak zorunda kalırlar. Üstelik bu sorgulama daha mesleğin seçimi aşamasından başlar,

ARREDAMENTO
MİMARLIK

YAYIN
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Banu BİNAT
Yayın Koordinatörü
Uğur TANYELİ
İletişim Koordinatörü
Neslihan ŞİK

Editör
Sibel SENYÜCEL
Yardımcı Editör
Aslı ERDEM
Neslihan İMAMOĞLU
Grafik Uygulama
Gül DÖNMEZ

İletişim ve Reklam
Müşteri İlişkileri Yönetmeni
Ayşegül TUĞTEPE

ISSN 2536-4952
Sayı 354 Eylül-Ekim 2022
Fiyatı 63 TL
Ulusal Süreli Yayın
İki Aylık Mimarlık ve Tasarım Kültürü Dergisi

info@binatdanismanlik.com
Tel: 0212 259 90 79

Mario Cucinella
Architects
82.

İstanbul
Boğazı'nda
Dalyanların
Yeniden
Hayali
93.

Mimariyi
Fotoğraftan
Resmedenler
96.

en genel başlangıç tercihlerinden belirli bir tasarım işinin uygulama sonuçları ölçeğine kadar yayılır. Meslek yaşamı içindeki varoluş çizgimizi hangi doğrultuda biçimlendireceğimizin güzergah ve rotalarını tayin etmemizi sağlar. Neyi neden yaptığımızı sürekli sormamıza, sürekli olarak dinamik revizyonlarla ilerlememize yol açar. Meslek yaşamı böyle sorularla varlık kazanır. Özetle, başta mimarlar olmak üzere herkesin "keşke" ile başlayan argümanlar üretmesi sağlıklıdır. Dahası, siyasetten mimarlığa kadar her alanda tereddütsüzlük ve kendi yaptıklarına iman etme hali tehlikelidir; insanı yoldan çıkarır, ahlak bozar.

Dosya kapsamında bir grup mimara bu konuyu biraz olsun aydınlatmak için sorular sorduk. Hüseyin Bütüner, Hasan Çalışlar, Abdurrahman Çekim, Boran Ekinci, Enis Öncüoğlu, Nevzat Sayın, Cem Sorguç, Dürrin Süer, Doğan Tekeli, Semra Uygur, Kerem Yazgan'ın yanıtları eşliğinde Melis Cankara'nın Sevince Bayrak ile yaptığı söyleşiye yer veriyoruz.

82 Mimarlık

**Mario Cucinella Architects
Ortaçağ Konutundan
Geleceğin Ev Prototipine**

Teknoloji ve Doğa Odağında Tasarım

1992 yılında Paris'te İtalyan mimar Mario Cucinella tarafından kurulan Mario Cucinella Architects, günümüzde üretimini Bologna ve Milano ofislerinde sürdürüyor. Mimari tasarımı, çevre ve enerji stratejileriyle birlikte ele alan ofis; Avrupa, Çin, Kuzey ve Merkez Afrika, Orta Doğu ve Güney Amerika'da projeler üretiyor.

93 Mimarlık

**İstanbul Boğazı'nda
Dalyanların Yeniden Hayali:
Geçmiş-Gelecek Poetikası**

İstinye Üniversitesi Mimarlık Bölümü tarafından düzenlenen öğrenci yarışması, Boğaziçi peyzajının neredeyse unutulmuş bir bileşenini yeniden düşünmeye ve hayal etmeye çağırırdı. Zehra Tonbul, Sarper Takkeci ve İmge Yılmaz'ın metni.

96 Sanat

**Mimariyi Fotoğraftan Resmedenler:
19. Yüzyıl Türk Foto-Yorumcu
Resamların Resim Etkinliği**

Osmanlı ressamları 19. yüzyıl içinde uzun süre fotoğraftan tablo resmine uzanan bir melez etkinlik gerçekleştirdiler. Fotoğraflanmış olanı yeniden görselleştirdiler. Şule Eroğlu'nun metni, Foto-Yorumcu ressamlar üzerine yeni bir değerlendirme...

108 Yayın

**Dynamic Cartography:
Body, Architecture, and Performative
Space;
Dört Usta Dört Yapı: Ankara ve Yakın
Çevresinde Geleneksel Konut;
Sözlü Tarih Yöntemiyle Türkiye'de Mobilya
ve İçmimarlık Tarihi Okumak:
Önder Küçükerman.**

Yayın Kurulu

Prof.Dr. Ali Cengizkan (TED Üniversitesi)

Prof.Dr. Arzu Erdem (Kadir Has Üniversitesi)

Prof.Dr. Arda İnceoğlu (MEF Üniversitesi)

Prof.Dr. Ayşen Savaş (ODTÜ)

Prof.Dr. Ayşe Şentürer (İTÜ)

Prof.Dr. Uğur Tanyeli (İstinye Üniversitesi)

Prof.Dr. Ahmet Tercan (MSGSÜ)

Dergi Konsept Tasarımı

Emre ÇIKINOĞLU, BEK Tasarım

Kapak Tasarımı

Bülent ERKMEN

Kapak Prodüksiyon

BEK Tasarım

Kapak Fotoğrafı

Bülent ERKMEN

Kapak Uygulama

Bariş AKKURT, BEK Tasarım

Baskı: 12.matbaa

Seyrantepe Mah. İbrahim Karaoğlanoğlu

Cad. No:35/1 Kağıthane / İstanbul

Tel: 0212 281 25 80

Sertifika No: 46618

Yönetim: Binat İletişim & Danışmanlık

Barbaros Bulvarı, Dörtüzlü Çeşme Sokak,

Güneş Apartmanı, No:2 D:7 Kat:6 34353

Beşiktaş / İSTANBUL

Telefon: +90 212 259 90 79

E-posta: info@binatdanismanlik.com

Abonelik ve Dağıtım

Sinem YILMAZ

abone@binatdanismanlik.com

Tel: 0212 259 90 79

www.arredamentomimarlik.com

www.binatdanismanlik.com

Arredamento Mimarlık Dergisi'nde yayınlanan yazılardan alıntı yapmak kaynak belirtmek koşuluyla serbesttir. Yazılardaki düşünceler yazarlarına ait olup Arredamento Mimarlık Dergisi'ni bağlamaz. Reklamlar reklam verenin sorumluluğundadır. Arredamento Mimarlık Dergisi reklamlarda verilen bilgilerden dolayı sorumlu tutulamaz.

BİNAT İLETİŞİM
& DANIŞMANLIK

Mimarlık ve Pişmanlık: “Hatasız Mimar Olur mu?”

Mimarlıkla pişmanlığın ilişkisi içseldir. Yapılabileceklerin sonsuz sayıda olduğu, seçenek ve yaklaşım bolluğu yaşanan bir pratiktir mimarlık. O nedenle de mimarlar sürekli özdeğerlendirme ve özdenetim yapmak zorunda kalırlar. Üstelik bu sorgulama daha mesleğin seçimi aşamasından başlar. “Acaba başka bir meslek mi seçseydim” diye sorarak başlanır ve “tüm yaşam boyu yürümek için seçtiğim bu yolda başka bir biçimde mi ilerleseydim”, “tasarladıklarımı başka bir yönelimle mi gerçekleştirseydim”, “şunu yapıp bunu yapmasa mıydım” gibi sorularla sürer gider. En genel başlangıç tercihlerinden belirli bir tasarım işinin uygulama sonuçları ölçeğine kadar yayılır. Ancak, bunların ardındaki kaygılar aslında kararsızlık ve pişmanlık ifade etmezler. Tam aksine, mimarlık pratiğine başka mesleklerde az rastlanır bitimsiz bir içhesaplaşma tavrı ve dinamizm kazandırır. Üstelik çok yenidir de bu kaygılar. Yüzlerce yıllık değil, olsa olsa bir yüzyıllık bir ömürleri vardır. Onun öncesinde ne meslek seçimi, ne de o mesleki pratiğin yürütülüş biçimi ve ürünleri tereddütler uyandırıyor. Önceki yüzyıllar mesleğin kader olduğu çağlardı. Meslek gündelik yaşam içinde iradi bile olduğu söylenemeyecek sürüklenmeler ve itişlerle seçilirdi. Hatta, bu tereddütler çağı mimarlığın birbirinden farklı çok sayıda mimarlık okulu içinde öğrenilebildiği, çoktan seçmeli tercih örüntülerinin gündeme geldiği, yaşam çizgisinin bireysel olarak çizilebileceği mitolojisinin doğduğu yeni dönemde başladı bile denebilir. Özgür irade kavramının mimarlığa girişinin çok kısa bir geçmişi var. O nedenle, Alberti'nin kendisine “acaba mimar olmayıp da Bologna’da felsefe profesörü mü olsaydım” diye sorduğunu ortaya koyan bir kanıt yok. Sinan herhalde bir gün bile kendisine “Lutfi Paşa'nın önerisini kabul etmeyip askerlik kariyerime devam etseydim daha mı iyi olurdu” dememişti. Ya da Wren “mimarlığa transfer olacak yerde üniversitedeki astronomi-matematik profesörlüğünü sürdürseydim” diye pişmanlık belirtmemişti. Ama örneğin ben kendime

zaman zaman “mimarlık yerine sosyoloji veya kültürel araştırmalar mı okusam daha iyi olurdu” diye sorarım.

Böyle sorular gerçekte bir düşkünlüğü ve pişmanlık ifadesi değildir. “Herhalde bir yanlışlık yaptım”

anlamına hiç gelmez. Meslek yaşamı içindeki varoluş çizgimizi hangi doğrultuda biçimlendireceğimizin güzergah ve rotalarını tayin etmemizi sağlar. Neyi neden yaptığımızı sürekli sormamıza, sürekli olarak dinamik revizyonlarla ilerlememize yol açar. Meslek yaşamı böyle sorularla varlık kazanır. Özetle, başta mimarlar olmak üzere herkesin “keşke” ile başlayan argümanlar üretmesi sağlıklıdır.

Dahası, siyasetten mimarlığa kadar her alanda tereddütsüzlük ve kendi yaptıklarına iman etme hali tehlikelidir; insanı yoldan çıkarır, ahlak bozar.

■ Uğur Tanyeli

* Dosya kapsamında bir grup mimara bu konuyu biraz olsun aydınlatmak için sorular sorduk. Hüseyin Bütüner, Hasan Çalıışlar, Abdurrahman Çekim, Boran Ekinci, Enis Öncüoğlu, Nevzat Sayın, Cem Sorgu, Dürrin Süer, Doğan Tekeli, Semra Uygur, Kerem Yazgan'ın yanıtları eşliğinde Melis Cankara'nın Sevince Bayrak ile yaptığı söyleşiye yer veriyoruz.

1 Mimarlık eğitimi almaya nasıl karar verdiniz? Sizin döneminizde hangi meslek daha revaçtaydı? Sizce neden?

2 Öğrencilik döneminizde ya da kariyeriniz boyunca mesleki seçiminizden dolayı pişmanlık hissettiğiniz zamanlar oldu mu? Bugün olsa yine mimar olmak ister miydiniz?

3 Kaçırduğunuz ya da üstlenmediğiniz için sonrasında pişmanlık duyduğunuz bir proje var mı?

4 Bağlamsallığı içinde düşünüldüğünde pişmanlığın duyumsanma biçimleri bulunduğumuz yere, baktığımız yöne ve zamana göre de değişkenlik gösterebiliyor. Sizin en büyük mesleki pişmanlığınız nedir ve sözkonusu bağlamsallık çerçevesinde bu pişmanlığınızı nasıl değerlendirirsiniz?

5 Haksız yere eleştirildiğini, tepki aldığını ya da hakettiği ilgiyi görmediğini düşündüğünüz projeleriniz oldu mu?

6 Mimarlık sonuç ürünün çoğu zaman kusursuzmuş gibi sunulduğu bir pratik. Oysa süreç her aşamasında hataları da içeriyor olmalı. Hatalar mesleki yaklaşımınızı / tasarım sürecinizi nasıl şekillendiriyor? Örneğin bir hatanın imkana dönüştüğü hatta önünüzde yeni kapılar açtığı durumlarla karşılaştınız mı?

Hüseyin Bütüner

1 Mimarlık bölümünü, eğitim sürecinin keyifli olacağını da düşünerek ve biraz da ailemin önerisi ve etkisiyle tercih ettim. Eğitim süreci benim için oldukça keyifliydi ve bunun en önemli nedeni mimarlık eğitiminin ilköğretim ve lise eğitiminden çok farklı bir formata sahip olmasıydı, diğeri ise “Tasarım” dersleri idi. Ayrıca eğitimim sırasında mimarlığın pratik yanı ile ilgili edindiğim fikirlerin de olumlu olması sonucu, eğitim sonrası da mimarlığa, tasarıma devam etme kararı aldım. Eğitim sürecinde keyif almasam, mimarlık mesleğine karşı bir bağım oluşmasaydı, farklı bir alana kaymayı düşünebilirdim. O dönemde tıp ve endüstri, elektrik, bilgisayar gibi mühendislik alanları mimarlıktan daha fazla tercih ediliyordu.

2 Yukarıda bahsettiğim gibi eğitim hayatım oldukça keyifliydi ve mimarlık eğitimi aldığım için hiç pişmanlık hissetmedim. Hatta kendimi şanslı buluyordum. Kariyerim boyunca da mimarlığı severek yaptım. Yalnız son 7-8 senede hem ülkemizde hem dünyadaki gelişmelerde, global ölçekteki çevre sorunlarının ciddi anlamda hayatımızı olumsuz etkilemesinde mimarların da payı olduğunu düşünmeye başlamadım

değil. Sanırım bugün olsa mimar olmak istemeyebilirdim. Açıkçası gençlere de pek önermiyorum. İlk yıllarda böylesine yaratıcılık, yetki barındıran bir mesleği yapmaktan çok memnundum. Tabii bundan 20-25 sene öncesinde de mimarlık mesleği bence daha itibarlıydı. Şimdi ise mimarların maddi ve manevi haklarını alamadığı ve mimarlığın diğer yeni meslek gruplarına göre değerinin azaldığını düşünüyorum.

3 Kaçırduğum için pişmanlık duyduğum hiçbir proje yok. Genellikle herhangi bir işi alamayınca olumlu düşünmeye çalışıyorum. Her işte bir hayır vardır diye kendimi teselli ediyorum. Ama aldığımız için pişmanlık duyduğum, keşke yapmasaydık dediğim, maddi ve manevi zarar gördüğümüz pek çok proje var. Özellikle son dönemlerde yapılan, inşaat hakkının proje sürecinde bile değiştiği, arttırıldığı ve artık sadece rant amacının çok ağır bastığı projelerde kendinizi bir tasarımcı gibi değil, işverenin maksimum kar etmesine aracı olan bir konumda hissedebilirsiniz. Maalesef biz de bu

1 Gökusu Parkı, Günümüzdeki durumu (Fotoğraf: Enes Kesik, 2020 / Wikimedia Commons).

süreçte böylesi bazı projelerin içinde yer aldık.

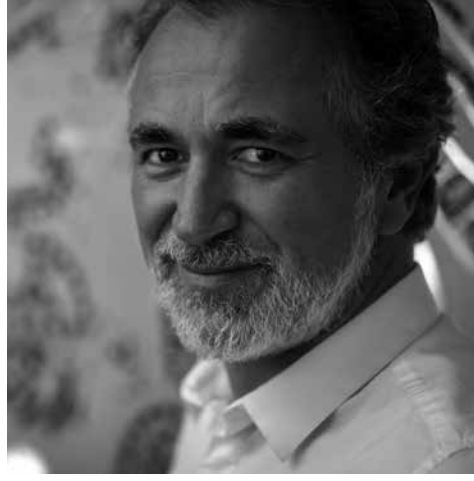
2002 yılında eski ortağım Hilmi Güner ile Ankara Gökusu Parkı'nın tasarımını gerçekleştirdik. Proje tamamlandıktan sonra Büyükşehir Belediyesi yakın çevredeki imar planını topyekün değiştirdi. Parkın çevresinde ciddi bir yapı yoğunluğu oluşturdu. Meslek hayatımızdaki bu tür dönüşümler bizim açımızdan her zaman rahatsız edici olmuştur. Ve keşke bu işi yapmasaydık demişizdir.

4 Yaşadığımız dönemin trendleri, baskıları, yaklaşımları vb. ne olursa olsun mimari yaklaşımımız, mimari dilimiz ve üslubumuz konusunda sağlam durabildiğimizi düşünüyorum. Modern, çağdaş bir mimariyi elde edebilmek için çok büyük çaba gösterdik. Bununla beraber mimari dilden bağımsız olarak çok büyük ölçekli projelerin içinde yer almak, büyük ölçekli binalar yapmak en büyük mesleki pişmanlıklarımı oluşturuyor. Özellikle nitelikli sayılabilecek eski kent dokusundaki yapıların yıkılarak bu şekilde değişmesi, dönüşmesi kentlerimizin karakterini, kent belleğini maalesef yok ediyor.

5 Bazı projelerde işverenin bizim genel mütevası tarzımıza aykırı bir dil, daha iddialı bir yapı beklentisi bazı hataları da beraberinde getirdi. Bunun sonucunda arada kalmış ve bizi memnun etmeyen, bizim karakterimizi tam yansıtmayan yapılarımız da oldu maalesef. Doğal olarak özellikle meslektaşlarımız da bu durumu dile getirdiler, bizi eleştirdiler ve haklıydılar. Bu tür durumlar, pişmanlıklar neyse ki çok fazla olmadı.

6 Uğraştığımız üst yapı ve çevre alanlarında mimarlık ve mühendislik disiplinleri olarak binlerce karar veriyoruz. Tabii ki bu kararlardan bazıları hatalı olabiliyor. Ayrıca disiplinlerarası uyumsuzluklar olabiliyor. Hem proje sürecinde hem de yapım sürecinde bu hataları gidermeye çalışıyoruz. İşvereni, müteahhiti ikna etmeye çalışıyoruz. Tabii ki çözemediğimiz durumları içselleştirmeye ve iyileştirmeye çalışıyoruz. Bu şekilde daha iyi oldu, iyi ki bu hatayı yapmışız dediğim bir durum benim için pek geçerli değil.

■ *Hüseyin Bütüner, Bütüner Mimarlık Mühendislik.*

Hasan Çalışlar

1 Mimarlık eğitimi almaya tesadüfen karar verdim. Aslında yat tasarımı yapmak istiyordum ama bir gazete makalesindeki yanlış tercümeden dolayı "naval architect" terimi ile mimari ilişkisini kurup üniversitede mimarlık bölümünü yazdım. Normalde gemi inşaat mühendislerinin bu işi yaptığını düşünemedim, daha doğrusu o bölümde okuyan bir arkadaşımın anlattıkları ilgimi pek çekmedi. Bir de o zamanlar Galatasaray'da ve milli takımda yelken sporu ile ilgileniyordum. Kavak yelleri esiyor anlayacağınız. Yani bir şeyler dizayn etmek, ortaya koymak istiyordum ama tasarlamak istediğimim bina, şehir, mekan olduğunun bilincinde değildim. Aklım yüzen şeylerdeydi. Tuhaf bir tesadüf zinciri oldu. Bizim dönemimizde aslında bankacılık ve finans revaçtaydı, bunların spesifik bir eğitimi olmadığı için Boğaziçi İşletme, Boğaziçi Ekonomi gibi bölümlere girmek önemliydi. Onları kazanırsanız havalıydınız. Herhalde az bankacı vardı ki bir anda yeni özel bankacılık sistemine gerekli insan kaynağını sağlamak için buldukları her mühendisi hesap kitap biliyor diye bir iki finans kursuyla bankacı yapıyorlardı. O dönem mühendislik eğitimi alanların çoğu finansçı oldular. İyi para kazandıran meslekler gençler için hep revaçta oluyor. Şimdi nasıl ki model yapmayı bilen her mimarı oyun şirketleri alıp oyun tasarımı kullanıyorsa, o dönem de mühendisler bu tuzağın içindeydi. O dönemde ben bunu tercih etmedim. Kendi burnumun dikine gittim. Akademiye girdim.

2 Belki arada birkaç hocaya sinirlenmişimdir, kötü not almışım, işler iyi gitmemiştir, lanet olsun demişimdir. Bunları yine delikanlılık faslı içinde normal buluyorum geriye bakınca. Sonuçta tasarıma hatta tasarımdan da öte estetik ve güzelliğe ilgilim çok olduğu için zevkle okudum. Bu sebeple öğrencilik dönemimde öyle bir

pişmanlık hissi hatırlamıyorum. Zaten mimarlık çok güzide bir alan değildi, çok umut vadetmiyordu ve rehberlik dahil pek çok turizm işinde çalışarak cep harçlığı çıkartıyordum. En kötü turizmde devam ederim diye bir tesellim vardı. B planı diyebiliriz. Bugün olsa mimar olmak ister miydim? Bugünün konjonktüründe Türkiye'de genç olsam mimar olmak istemezdim. Yanlış anlaşılmasın, ben mimar olduğum için çok memnunum. Ama bugünün konjonktürü için; mimarlık çok statik bir meslek. Dünya çok dijitalleşti ve farklı bir yere geldi.

Mimarlıksa hala farklı disiplinlerle kurduğu ilişkileri çok tanımlı alanlar üzerinden tarifliyor. Biraz yapılaş biçimi itibarıyla demode kaldı. Bunun değişmesi şart, ama bunca emek yoğun bir işte çalışmak için tekrar mimarlık okur muydum, okusam bu değişimin, dönüşümün içinde bir yerim olabilir miydi tahmin etmek zor. Entelektüel altyapı olarak farklı bir dalda eğitim alıp yine de mimarlık ve tasarım alanında mı çalışırdım? Kestirmesi güç. Hayata bir defa geliyoruz ve kartlar bir defa dağıtılıyor. Elinizdekini iyi kullanmaya bakmak lazım.

3 Kaçan balıklar her zaman büyük olur. Kazanılmayan yarışmalar, kazanılıp uygulanmayan binalar, uygulama projeleri çizilmiş ihale dosyaları hazırlanmış, her şeyiyle hazır olup eften püften sebeplerle hayata geçmeyen ya da keşke biz yapsaydık dediğimiz projeler o kadar çok ki hayatımızda. Onlar için verilen emeğe, yapılan çalışmaya elbette çok üzülüyorum. Hayata geçmiş olsa bize açacakları yeni kapılar, kuracakları yeni köprülerle alacağımız yeni işler ve bağlantıları düşününce de hayıflanıyorum. Ama geçmişe takılı kalmanın bir faydası yok. Ölenle, olana çare yok. Ders çıkarıp aynı hataları yapmadan ilerleme yolunu tercih ettim. Elbette ki bütün bu hayal kırıklıkları, pişmanlıktan çok üzüntü

1

yaratıyor. Üstlenmediğimiz için sonrasında pişmanlık duyduğumuz bir proje var mıdır? Vardır muhakkak bir iki tane. Şu anda çok hatırlamıyorum. Züppelik yapıp, “Bu iş bize küçük” deyip ya da müşteriyi beğenmeyip burun kıvrığımız işler sonra başka arkadaşlarımız tarafından çok iyi sonuçla bitirilince “Hay Allah bu adamlar da o kadar kötü değilmiş, bak iş de yapılmış, ne güzel yapmışlar, aferin onlara” falan deyip, kıskançlık değil ama pişmanlık duyduğumuz olmuştur. Ama bu işler de biraz kismet meselesidir. Çok üzerinde durmadığımız için hatırlayamıyorum bile.

4 Bu çok ağır bir soru. Mesleki pişmanlıklardan bahsederken yapılmış olanı düşünerek yanıtlayacağım. Her projeyi bitirdiğimiz zaman kendi kendimizi sorgularız. Projeyi bittikten sonra ürün olarak değerlendiririz ve muhakkak birkaç noktası vardır ki “Keşke burayı böyle yapmasaydık” deriz. Ama buna pişmanlık demek doğru olur mu bilmiyorum. Çünkü o bence yaptığımız her işten yeni bir şey öğrenme pratiğinin bir parçası olarak; kağıt üzerinde düşündüğümüz, karar verdiğimiz birtakım şeylerin uygulandıktan

2

sonra beklediğimiz sonucu vermemesi ya da uygulanmış durumu gördüğümüz zaman aklımıza yeni fikirler getirerek bazı çözümlerimizi veya tasarımlarımızı yeniden değerlendirmemizi sağlayan tecrübelerdir. Aslında mesleki bir dürtü. Bunu pişmanlık olarak tanımlamazdım. Ancak ticari olarak çok pişmanlık duyduğum işler var. Yıllarca devletle iş yapmama politikası

1-2 Nairobi Büyükelçiliği, Nairobi, Kenya, 2012
(Erginoğlu & Çalışlar Mimarlık'ın izniyle).

sürdürdük. 20 yılı yakın devletle veya sahibi belli olmayan birtakım kurumlarla iş yapmadık. Sonra T.C. Dışişleri Bakanlığı ile uygulama projeleri ve ihale dosyalarını da hazırlamış olan büyükelçilik projesini sorunsuz tamamladık. Baktık devlet o

kadar da kötü bir işveren değil. Devletle iş yapmak korkunç bir şey değilmiş diye yanlış bir düşünceye kapıldık. Sonra devletle ya da bağlı kurumlarla birkaç iş yapma girişimimiz daha oldu ki hepsi burnumuzdan geldi. Özellikle kamu kurumlarıyla, belediyelerle, TRT ile, Şehir Üniversitesi vb. ile falan yaptığımız işlerde maalesef tatsız olaylar yaşadık. Aşırı pişmanızdır, İstanbul mimarı olarak kalmaya devam etmeliydik. Yirmi yıl boyunca ne kadar doğru bir yerde durmuşuz dedik.

5 Türkiye’de eleştiri kültürü maalesef çok zayıf. Bazı projeler hakkında ciddi bir eleştiri yazısı yazılmadığı gibi doğrudan bir iletişimle karşımıza

geçip kimse meramını anlatmıyor. Dedikodu veya kulaktan dolma şeyler duyuyoruz. Ama ben bunları bile yararlı buluyorum. Eleştiri mimarlığı geliştiren bir şey. Dolayısıyla bazı eleştirileri faydalı bulabilirsiniz, bazılarını “Saçmalıyorlar, öyle değil aslında” diyebilirsiniz. Herkes fikrini beyan etmeli. Sosyal medya bu anlamda iyi bir araç olabilir ama onu da pek yapıcı kullandığımızı görmüyorum maalesef. Mesela Beyoğlu Belediyesi bir ara tartışma konusu olmuştu. Beyoğlu Belediyesi’nin üzerinde 1950’li yıllardan evvel yapılmış kötü bir ek vardı. Biz o eki kaldırdık ve yeni bir ek yaptık. Yanına da birtakım ilave servis binaları yaptık. Tarihi binaya ek ve müdahale olarak değerlendirilebilir. İlginç şekilde

bu yapıyı eleştiriye çok açık bir proje olarak görmemize rağmen -mimarlık çevresinden tepki ya da eleştiri almadık ama eş, dost, akraba çevresinden çok tepki aldık enteresan bir şekilde. Çok daha tutucu davrandılar, “Nasıl böyle bir şey yaparsın” dediler. Bu tepkiler ve eleştiriler de bizce kıymetli. Profesyonel olmayanların fikirlerine mimarlık camiası kapalıdır Türkiye’de. Bunun dışında ticari gayrimenkul projelerinde planlama kararı olarak verilen yoğun emsaller, lüzumsuz yoğunluklar hep mimarın üzerine kalıyor. Bunlardan bazen eleştiri aldığımız oluyor. Oraya yüzde 45 imar vereni eleştirsinler, beni niye eleştiriyorlar? Ben binayı iyi yapmış mıyım, güzel oturuluyor mu, birbirinin manzarasını kesiyor mu, iyi bir mekan oluşturmuş mu ona bakıyorum. Yani orası keşke yüzde 12 imar olsaydı ya da hiç imar olmasaydı da yemyeşil kalsaydı kararını maalesef biz veremiyoruz. Her beğenmediğimiz imar kanununa göre iş yapmama lüksümüz de bu ülkenin ticari ve ekonomik koşullarında ne yazık ki yok. Arada hiçbir şekilde iyi bir mimari ortaya çıkarabileceğimizi düşünmediğimiz projelere girmiyoruz ve bu kararı veriyoruz. Bazen de bunu bir “challenge” yani bir eşik, aşılması gereken bir engel olarak görüp “Buraya en iyi ne yapabiliriz” deyip kafa yoruyoruz. Bu da bizim işimizin bir parçası. Keşke oy-rant ilişkisi ile yapılan imar planlarını -ki bunları kimin yaptığı pek bilinmez- bunları onaylayan kamu kuruluşlarını, yerel

3-5 Süper Enerji Ofisi, İstanbul, 2019
(Erginoğlu & Çalışlar Mimarlık’ın izniyle).

idareleri, özel idareleri, tuhaf plan notları ile gerçek ve resmi inşaat alanlarında farklar oluşturan politik kararları verenleri de aynı rahatlıkla eleştirebilirsek.

6 Evet. Şöyle söyleyeyim; mimarlık, hataların avantajlara dönüştürüldüğü değil de dezavantajları iyi kullanarak bunu bir tasarım parametresine dönüştürüp, onun üzerine bir düşünce şekillendirip, bir çözüm üretirken o çözümü de tasarımı önplana çıkartacak, iyileştirecek, özel kılacak bir hale getirme performansı. Bu performansı gösterirken uygulama aşamasında hatalar da oluyor, inşaat sırasında yerinde birtakım şeyleri görüp, değerlendirip değişiklikler yapmanız gerekebiliyor. Sadece bir mimari tasarım hatası değil, inşai hata da duruma göre avantaja dönüştürülebilir. Avantaj olmasa bile orijinal tasarımdan farklı bir çözüm üretme mecburiyetini size getiriyor. Bu nedir? Bir yerde brüt beton çizmişsiniz, adam onu düzgün dökememiş, yamuk yumuk olmuş, kalıp izleri rezalet... Gidip oraya beton ıslakken bir taraklama denetiyorsunuz sırf o betonu kurtarmak için. Yeni bir doku oluşuyor ve doku o duvara ve o mekana kimliğini verebiliyor. Bu tasarladığımız veya önceden düşündüğümüz bir mimari karar değil. Biz bunlara kurtarma çözümü diyoruz. Pişmanlıkla alakalı değil. Hatayı biz de yapmamışız, uygulayan arkadaşımız yapmış, normaldir, olabilir. Bir taş duvar için örgü dokusu belirliyorsunuz, siz gidip gelene kadar örmüşler sizin istediğiniz dokuya bakmadan 50 m². Korkunç! Yıkamak her zaman yapıcı bir yaklaşım değil. Bir kısmını boyayalım diyorsun, altına bir sıva bant çekip kurtarmaya gayret ederken beklenmedik iyi bir sonuç elde edilebiliyor ve bu işlem, o mekana ciddi bir derinlik katıyor mesela. Bu tür uygulama aşamasındaki kontroller, yerinde ve anında bulunan akılcı çözümler ya da kurtarma faaliyetlerinin çok beklenmedik iyi getirilerini de yaşadığımız oluyor. Hatta bu deneyimleri başka projelerde kullanmışlığımız dahi var.

■ *Hasan Çalışlar, Erginoğlu & Çalışlar Mimarlık.*

Abdurrahman Çekim

1 Çok bilinçli bir tercih değildi. Sınavlarda kaygılı bir tarafım vardı bu yüzden istediğim puanı alamadım. Puanımın yettiği bölümlere bakarken mimarlık tercihlerim arasına girdi.

Ancak abim lise, ortaokul yıllarımda alttan alta bir mimarlık fikrini zihnime yerleştirmişti sanırım. Gezip gördüğümüz yerlerde yapıların topografyaya yerleşmesini, malzeme kararlarını inceden inceye anlatırdı. Sanırım mimarlığı tercih etmemde epey etkili olmuştur.

Bizim dönemimizde elektronik/bilgisayar/endüstri mühendisliği revaçtaydı. Hangi meslek grubunda açık varsa ve popülerse herkes o mesleğe yönelirdi. Sanırım hala öyle...

2 Mimarlık eğitiminin birinci ve ikinci yılında meslek seçiminde pişmanlık hissetmiştim. Mesleği bırakmayı düşündüm. Mimarlığın hiç dışarıdan gözüktüğü gibi olmadığını, “zihinlerde canlanan imaj ile gerçekte olanın” örtüşmediğini ilk kavradığım zamanlardı.

Yaptığım işi çok severek isteyerek yapmama rağmen bugün olsa farklı bir mesleği deneyebilirdim.

3 Kaçırduğum ve pişman olduğum bir proje yok sanırım. Reddettiğim ya da üstlenmediğim işler başkaları tarafından yapılıncaya pek iyi olmayan sonuçlar doğurduğunu

gördüm. Dolayısıyla reddettiğimden dolayı pişmanlık duyduğum bir iş hatırlamıyorum.

5 Yaptığım iki otel projesi hakkettiği ilgi ve alakayı gördü. Çok nadir de olsa bir iki haksız eleştiri oldu. Çok otomatik ve ezber davranışlarda bulunan bir iki ortamda proje yapılırken doğal çevrenin tahribi imasında bulundular. Oysa bu iki proje eskiden yapılmış yapıların izleri üzerine yapıldı.

Otomatik ve araştırmadan yapılan eleştirilerin yersizliği biraz can sıkıcı tabii.

6 Bazen baştan öngörülmüş bazen nedensellikleriyle bağlamlarıyla tahkim edilen tasarım pratiğinden uzak durmaya çalışıyoruz. Bağlam ve kavramlarla kodlanan ve kodlarla oluşan güzergahlardan sapmaya meylediyoruz. Güdümlü düşünme paketlerinin/repertuarlarının gölgesinde kalmadan, sadece öğrenilmişliklerin güvenli güzergahlarına bel bağlamadan yalın denklemin dışına çıkarak, diğer “şey”lerden, potansiyellerden faydalanmanın yolunu bulmaya çalışıyoruz.

Böylelikle tasarım sürecimizi hataya, deneme-yanılmaya açık tutuyoruz. Hatalar, deneme-yanılmalar, tesadüfilikler bir çeşit yeni imkana dönüşür, yeni kapılar açar.

■ *Abdurrahman Çekim, Baraka Mimarlık.*

Boran Ekinci

1 Benden bir sene önce ablam mimarlığa girdi. Onun ödevlerine yardım ederken çok hoşuma gitti. Bizim ailede mühendislik dalı daha revaçtaydı. Amcalarım mühendisti. Benim de mühendis olmamı istiyorlardı. Babam da mühendisti ancak onu küçük yaşta kaybettik.

2 Hiç pişman olmadım. Severek yapıyorum. Öğrencilik yıllarında bir kısa film çekmiştik. O işi de severek yapardım. Film işine her zaman bulaşabilirim. Mimarlığı bırakmadan, amatörce.

3 Pişmanlık yok ancak yapamadığımız için üzüldüğüm ya da yapıldığı halde yıkılan projeler oldu. Keşke yapılsaydı veya yıkılmasaydı dediğim oldu. Yıkılmasaydı dediğim Polatlı Şişecam: “Çok güzel olması diğer fabrikalara haksızlık oluyormuş.”

4 Vallahi pişmanlığım olmadığı için bu soruya cevap veremiyorum.

5 Olmaz olur mu! Daha çok anlaşılmayan veya anlatamadığımız projeler oldu diye düşünüyorum. Keşke ikna edebilseydik diye düşündüğüm hem oldu hem olmakta. Bu çok uzun bir konu. İnsanların inandığı şeyleri değiştirmek, ne kadar bilimsel açıklama yaparsan yap, kolay olmuyor.

6 Yapılan hatayı düzeltmek veya değiştirmek için yeni bilgiler edinebiliyoruz. Bu bilgi sonra işimize yarayabiliyor. Mesela izolasyon hatasını düzeltmek için tamiratı öğreniyoruz gibi. Çok spesifik bir şey yok.

■ Boran Ekinci, Boran Ekinci Mimarlık.

1-2 Şişecam Polatlı Yönetim Binası, Ankara, 2012
(Boran Ekinci Mimarlık'ın izniyle).

Enis Öncüoğlu

1 Ben ikinci nesil mimarım. Babam Hasan Öncüoğlu da mimar-mühendis olarak İTÜ'den benden yaklaşık 27 yıl önce mezun olmuştu. Hepinizin de bildiği gibi üniversite sınavına girerek mesleki tercihlerimizi yapıyorduk ve hala yapıyoruz. Babamdan dolayı, kurulu düzenin devamı için mimarlık ilk tercihlerimdendi ve tercihlerimin hepsi Ankara idi. İlk tercihim ODTÜ Endüstri Mühendisliği olmuştu; muhtemelen Türkiye'de yeni gelişen bir meslek olması ve büyük endüstrilerin işletmesinde önemli bir rol oynuyor olması onu cazip kılmaktaydı. Halbuki o devirde endüstri mühendisliği nedir bilmezdik, çevremizde de bu mesleğin temsilcileri pek yoktu.

2 Öğrenciliğin ilk yılları soyut düşüncüyü anlamakla geçti ama hem öğrenciliğimde hem de 30 seneyi geçen kariyerim boyunca mimar olmak, beni ve ailemi bugünlere taşıdı. Mimarlık, çeşitli coğrafyaları ve farklı kültürden

insanları tanımama vesile oldu. Bu konuda ODTÜ'de özellikle İngilizce eğitim görmüş olmam büyük bir şans oldu. Bu sayede Türkiye'deki imkanların daraldığı dönemlerde yurtdışına iş yapmaya başladık ve bugünlere gelebildik. Bugün olsa yine mimar olmak ister miydim? Emin değilim... Yapı sektörü son 30 sene içerisinde inanılmaz büyüdü ama mimarlık hizmeti giderek saygınlığını yitirdi. Adeta yapı elde etme sürecinde biraz da işin bürokrasisini tamamlamak için tasarımdan çok belge ve doküman üretilir hale geldi. Ayrıca Türkiye soyut düşünceye, sanata çok değer veren hatta hayalleri olan bir ülke olmaktan uzaklaştı. Hayaller olmadan hikayeler, hikayeler olmadan karakterler ve mekanlar varolamaz; nitelikli mekanlar olmadan da ancak tekdüze bir hayat olur.

3 İBB'nin, Erginoğlu-Çalışlar ve Cem Sorguç ile birlikte çalıştığımız Yedikule Gazhanesi projesi için, işlev değişikliği sonrası başka mimarlarla

devam etme kararı alması bizi epey üzdü. Burada konunun mimariden çok, kamunun ihtiyaçları ve kaynaklarının kullanılması ile ilgili kısıtlamalar olduğunu düşünüyorum. Bir mimarlık yasasının yokluğunda mesleğimizi icra ediyor olmamızın bizi her geçen gün yeni tavizler ile geriye götürdüğünü tespit etmekteyim.

4 Türkiye, vatanımız her türlü olumsuzluğa rağmen bizleri bugünlere taşıdı. 1990'larla başlayan globalleşme, Türkiye üzerindeki bazı beklentileri hafifletti. Dijitalleşme de mimarının globalleşmesine imkan tanıdı. Biz mimarlar da farkında olarak veya olmayarak, yerel değerler ve tekniklerden uzaklaştık. Bugünün şehirlerinin coğrafi ve iklimsel faktörler yerine, sadece metrekare ve satılabilir alan verimliliğini gözetin

1 Yedikule Kültür ve Kongre Merkezi (Erginoğlu & Çalışlar Mimarlık ve CM Mimarlık'ın işbirliğiyle), İstanbul, 2017 (Enis Öncüoğlu'nun izniyle).

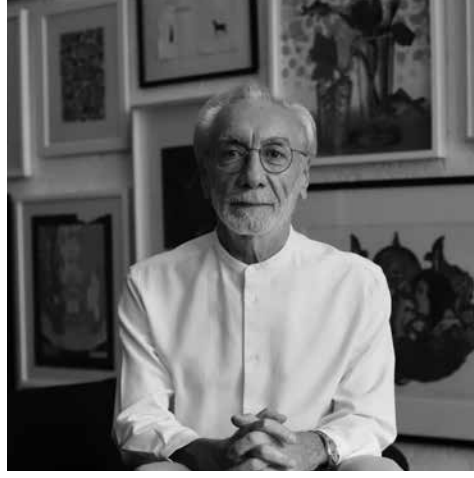

bir yapılaşma ile oluşmasında rol aldık. Bugün şikayet ettiğimiz beton yığınına dönmüş şehirlerde, trafik ve doğal afetlerle boğuşurken buna üzülmemek veya pişman olmamak mümkün mü?

5 Bizi uluslararası alana taşıyan konu, hep alışveriş merkezleri ve büyük ölçekli karma kullanımlı projeler oldu. Bu projeler kent dokusu içerisine getirdiği ek trafik yoğunluğu ve çevresi ile oluşan ölçek farkı sebebi ile hep eleştirildi. Fakat kimse de kent içerisinde bu arsalarla bu yapılaşma emsallerini kim verdi diye sormadı. Çevresi 1 emsal yoğunluk içerisindeki birçok alan, 2 emsal ve üzeri yapılaşma izinleri ile rant baskısı altında çalışılmak zorunda kaldı. Büyükdere Caddesi üzerinde bizim yaptığımız kamuya ait olan Maliye Bakanlığı Vergi Dairesi projesi ve ölçeği ile yanındaki Kanyon, Özdilek vs.'ye bakarsanız ne demek istediğimi anlayabilirsiniz.

6 Mimarlık özünde, yaşamı tarifleyen mekanların ve mekanlar ile mekanların bütünü olan şehirdeki yapıların arayüzlerindeki ilişkilerin soyut bir şekilde çözümlendiği bir meslek. İnsan, tarih boyunca hatalar yapmış ve bunları çözerek gelişmiştir. Şehirler ve artan nüfus, bu yüzyılda göç, iklim ve gıda krizleri, global ticari savaşlar daha büyük hata ve dönüşümlerin habercisidir. Her dönüşüm, doğum sancılı olur. Her savaşta kazanan da birçok değerini kaybeder. Türkiye'nin ise benim mesleki kariyerim boyunca kendi imkanlarını ve zamanını doğru kullanamadığını düşünüyorum. Bu sebeple de bizim gibi birçok mimar Türkiye dışında proje imkanları peşinde koştu. İstikrarlı bir ekonomi politikasının olmadığı bir ortamda, çözümünü yurtdışına açılmakta bulduk. İlk kez 1994 kriziyle, ağırlıklı olarak Rusya ve Orta Asya'da iş yapmaya başladık. O sayede gelişen mimarlık pratiğimiz ve iletişim becerilerimiz bizleri, Afrika'dan Asya'nın Japonya sınırına kadar uzanan coğrafyada faaliyet gösteren bir mimarlık firması haline getirdi.

■ *Enis Öncüoğlu, EO Design - Enis Öncüoğlu Tasarım.*

Nevzat Sayın

1 Çok önceden, 'benim dışımda' ve değiştirilemeyecek şekilde verilmiş bir karar olmalı mimar olmam ve bu nedenle mimarlık eğitimi almam gerektiği... Hatırlayamayacağım kadar erken bir karar. Belki de bu yüzden başka hiçbir şey düşünmeden mimarlık eğitimi oldu tercihim gibi görünen 'zorunluluğum'...

Bulduğum yerdeki çevreyle ilişkimde de doğal olanlardan çok yapılmış olanlarla ilgilidim ve hala öyleyim. Benim dönemimde iş olanakları ve toplumsal statüleri açısından doktorluk ve mühendislikler en revaçta olanlardı. Oldukça geniş olan lise arkadaş çevrem içinde mimar olmak isteyen yoktu. Politik etkinliklerin yoğun olduğu bir aralıktı benim lise dönemim. Benim de dahil olduğum protest gruplarının içinde politikayla yakın olanlar hukuk ve siyasal bilgilere yönelmişti.

2 Mimarlık öğrenciliğim sırasında ilk pişmanlığım 2. sınıftayken oldu. 'Yetersiz' ve 'apolitik' bulmuşum mimarlık eğitimini. Kimse Antikite'den, İyonya'dan, Milet'ten, Priene'den, Smyrna'dan söz etmiyor; kimse yoksullar için mimarlık ve yaşanabilir şehirler üzerine konuşmuyordu. İki sene mimarlığın kendi ilginçliğiyle sürmüş ama giderek uzaklaştığım bir şey olmuştu mimarlık eğitimi. Okulu bırakıp heykel okumayı düşünüyordum ama tam bu arada Cesi'yle (Yüksel Ceztırnak) ve Sümer hocayla (Sümer Gürel) karşılaşmış mimarlık ve şehircilik projelerini onlarla yapma şansına erince yeniden dönmüştüm mimarlık eğitimime. İkinci pişmanlığım diplomaya geldiğimde oldu. Siyaset okusam daha iyi olurdu diye düşünüyordum. Diplomada güzel sanatlar okulu çizerek eğitim, mimarlık, siyaset ve sanat konusundaki düşüncelerimi birarada ele almayı becerip, sıkı bir projeye mezun olmayı başarmıştım. Üçüncü pişmanlığım yüksek

lisansın ikinci sınıfında teze geldiğim sırada olmuştu. Akademisyen olmak istiyordum ve kariyerimi yapmak üzere bir ucundan başlamıştım ama pişman olmuş ve bu kez ikna edici bir şey bulamamıştım akademiye terketmiştim. İşte bu evrede, mezun olur olmaz yüksek lisans eğitimi için gittiğim İngiltere'den dönmeseydim keşke pişmanlığı bastırılmıştı... Bütün bu 'pişmanlık' evrelerine rağmen mimarlık bile isteye ve tutkuyla içinde olduğum bir öğreti. Bugün baştan başlıyorsa olsaydım yine mimarlığı seçerdim.

3 Davetli yarışmalarla çizdiğimiz okulları yapamamakla ilgili bir tür 'kaçırılmış işler pişmanlığı' var... Biraz daha geleneksel davranarak ara bir yol bulup o okulları yapabilirdim. Oysa eğitim konusundaki konvansiyonlara uzak düşüncelerim bu 'uzlaşmalardan' uzak tuttu beni. Doğru bildiğimi tasarlayıp sundum. Ama buna pişmanlık denir mi bilmiyorum. Projeler ortada. Umarım onlar ya da benzerleri bir gün bir yerlerde yapılır. Üstlenmediğim için pişman olduğum proje ise yok galiba. 'Eziyete meraklı' olduğum için zor/kolay demeden istediklerimi üstlendim, yaptım.

4 Sanırım yok..! Bektaş gibi bir ustayla yetiştim. İki yıl bilgi/görgü arttırma gezileri dediğim serserilikler yaptım, farklı ofis yapılanmalarıyla istediğim gibi mimarlıklar ürettim, dünyanın bütün yapılarını yapmak gibi 'arsızlıklara' kapılmadım, mimarlık pratiğimin yanısıra mimarlık eğitiminin içinde oldum, düşündüklerimi kitaplaştırarak paylaştım... Çok iyi hocalarım ve çok iyi öğrencilerim oldu. Daha ne olsun?

5 Olmadı. Çok sert olduğunda bile eleştiriyi 'haksızlık' olarak düşünmeyenlerdenim. Keşke daha sert ve daha çok eleştiri olsa. Tepki alabilecek olduğumu düşündüğüm

Cem Sorguç

1 Hem evreme hem de mimarlara yani lafın özü etrafıma bakarak karar verdim. Benim dönemimde de evvelki yıllardan yoğun bir ilgi ile gelen tıp hala revaçtaydı. Bir de sanırım liberalizmin popüler ve pik yılları olması sebebiyle, 80’li yılların ortasından bahsediyorum, iktisat, işletme alanlarının revaçta olduğunu hatırlıyorum.

2 Mimarlık eğitimini bilinçli seçtim. Tercihler silsilesi içinde tali bir yola dahi tahammülüm yoktu ve 4, 5 tercih yaparak okulum Mimar Sinan niversitesi’ni de bilinçli seçtiğimi söyleyebilirim. Fakat gel gör ki 2. sınıf itibarıyla beni bir karamsarlık, bir memnuniyetsizlik aldı. Hatta zaman zaman pişmanlığın potasına girdiğimi de söyleyebilirim. Bu ruh hali benim eğitim ile arama bir mesafe koydu. Ve fakat bir mimarlığı artık meşgale gibi görüp çalışmaya da başlamıştım. Neticede bu ve bunlara bağlı muhtelif sebepler okulu ha gayret yedi yılda bitirmeme neden oldu. Eğitim süreci içerisinde pişmanlığım snmş olsa da mimarlık yapmak isteyip

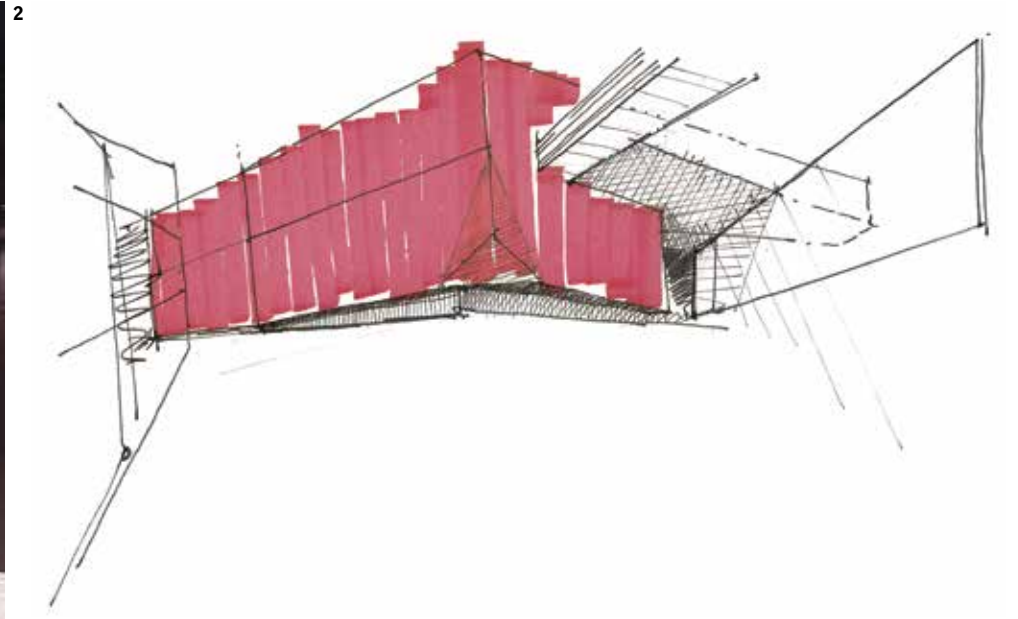
istemediğimi bilmiyordum. Aslında mezun olmamın akabindeki üç beş yıl da böyle geçti. Pişmanlık adı konmasa da sizi oyalayan bir güdü olarak etrafınızda dolaşabiliyor. Bu oyalanma halinin pişmanlığın başka bir merhalesi olarak belirmesi de elbet mümkün. “Pişman oldum, artık değilim peki bu ara süreçten pişman olacak mıyım?” biçiminde bir nedamet getirmek de mümkün ve ben getirdim. Bugün olsa gene mimar olmak ister miydim? Bilmiyorum. O zamanın tercihini bugünden gncelleymeyiz. Bugün elimdeki mimari bilgimle daha çok olmak isterdim ama bahsettiğim muğlak ve arkasından yıllarca süren pek de kolay olmayan süreç nedeniyle istemezdim.

3 Bir işi yapamamış olmanın çok yönlü, çeşitli nedenleri var. Mesleği yapma, işi elde etme biçiminde bir agresyona sahipseniz bu duygunun belirmesi daha mümkün. Benim yapım daha çok unutmaktan geçiyor. Bir tür sağaltma yöntemi.

Benim ve eminim birçok mimarın kaçırdığına değil de üstlendiğine hayıflandığı bir koleksiyonu vardır. Biri son değerlendirme aşamasında kalmış, diğeri birincilik alıp işveren tarafından vazgeçilmiş tarihi kent içi iki kültür yapısını gerçekleştirememiş olmak zlmeme neden oldu. Pişmanlık bunun neresinde diye soracak olursanız ilenmeyi de içerir biçimde şurada: Gerçekleşme ihtimali düşük olan bir durumu sezememiş olmak ve sahaya çıkmak.

4 Bir mesleki pişmanlık sayılır mı bilemiyorum ama mesleğin ifasına, temsiline değgin olarak günlük tutmadığıma pişmanım. Bugünden sonra bir kıymeti yok deyip ertesini gün başlamadığıma da pişman oluyorum.

5 Yeterince incelenmeyen ve çatışma merkezli eleştirileri, konu bizim projemiz olsun olmasın samimi bulmuyorum. Her projenin birçok görünmeyen kısıtı yani sırrı vardır. Gebze’de tasarladığımız bir otel projesinin

3

giriş ve en hassas davrandığım, her projede önemseyemediğim kentsel bağlam ile ilgili kopukluğundan bahseden bir akademisyenin proje yerini yeterince incelemeyeceğine, otel yapısının ilişkilendiği ortak yapı ile ilişkisini algılamadığına, manzara ve bakış, gürültü verileri ve otelin program özelliği nedeniyle her türlü kentsel sirkülasyonuna hakim olmadığına dair bir karşı eleştiri verebilirim. Üstelik bu ve her proje için bilgiler, raporlar inceleme ve/veya yazmaya dair paylaşılabilir durumda.

Göktürk bölgesinde yirmi küsur adet apartman ölçeğinde, parsel bazında konut tasarladık. Gerek parsel düzensizlikleri gerekse de komşuluk ilişkileri ve mevzuat kısıtları nedeniyle yirmi birbirine benzemez. Son on altı yıllık bir süreç ve bölgenin değişme sürecine de tanıklar. Kısmen veya birkaç geziye, birkaç konuşmaya konu oldu ama bütünsel bir bakışın iyi olacağını düşünürüm.

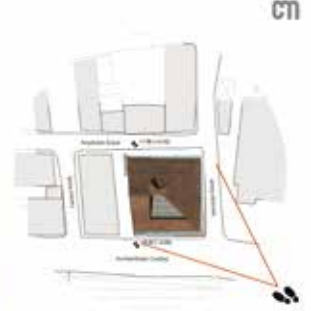
6 Hep söylenegelen ve ikna olduğumuz gibi mimarlık sorunları karşılama ve aşma biçimi. Örneğin yıllar önce tasarladığımız bir yapı içerisinde varolan ve ilk brifte kalkacağı belirtilen trafo tasarımı ve hatta imalat sürecinin önemli bir kısmında yerini

PERSPEKTİF 1

korudu. Günün sonunda onun yerine kuracağımız hiç de fena olmayan bir hacme sahip ortak alanın içerisinde hiçbir yere kıpırdamadı. Biz de bu kararlı durum hatası ile baştirmek mecburiyetinde kaldık. Mekan içinde başka bir kütleyle büründü. Bir iki mekan ile temas etti ve ilişkilendi. Başka programlara ve fırsatlara sebep oldu.

■ Cem Sorguç, CM Mimarlık.

CM

4

1-2 Bahsi geçen trafo (CM Mimarlık'nın izniyle).
3-4 Askıda proje (CM Mimarlık'nın izniyle).

Dürrin Süer

1 Tasarım ve güzel sanatlara ilğim vardı. Lise eğitimine paralel olarak İzmir Resim Heykel Müzesi'nde kurslara devam etmişim. Ayrıca yaşadığım ortama müdahale etmeyi, düzenlemeyi hep sevmişimdir. Odamın tefrişini, duvarların rengini değiştirmeyi... Mimarlığa eğilimim vardı ama yine de bilinçli olarak seçtiğimi söyleyemeyeceğim.

1982 yılında İzmir Kız Lisesi'nden mezun oldum. Çevremde başarılı olan öğrenciler toplumda yüksek değere sahip tıp ve hukuk alanlarını tercih ediyorlardı. Dış hekimliği, eczacılık, mühendislikler de revaçta olan mesleklerdi. Yeni sayılabilecek, çalışma alanlarını tam olarak bilemediğimiz, çevremizde örneğine rastlayamadığımız meslekler arasında da endüstri, çevre mühendisliklerini söyleyebilirim. Ayrıca fen ve eğitim fakültelerinin dalları da tercih edilen okullar arasındaydı. Sanıyorum bir grup öğrenci mezuniyet sonrasında çalışma koşullarını da düşünerek bu alanlara yöneliyordu. 55 kişi civarındaydı sınıf mevcudumuz. Yalnızca 2 kişi mimarlığa girmiştik. Aslı (Özbay) ile ben. Aslı ikinci kuşak mimardı. Ben de şanslıymışım ki mimarlığı kazanmışım.

2 Mimarlığa 40 yıl önce başladım. Bu süreçte pişmanlık duymadığım gibi, iyi ki mimar olmuşum, diyorum. İnsanın yaşamı kavrayışını, algısını geliştiren, dönüştüren, çoğaltan, zenginleştiren bir eğitim ve uğraş alanı. Meslek sahibi olmanın ötesinde. Bir meslek, iş olarak değerlendirildiğinde ise her iş gibi zorlukları var tabii, özellikle yaşadığımız beşeri coğrafyada. Ancak başka mesleklerle (sağlık, hukuk... vb.)-, karşılaştırıldığında iş umutlu geleceğe dair hayalleri olan insanlara yapılıyor. Belki de pek çok olumsuz koşula, memnuniyetsizliğe, hayal kırıklığına rağmen her yeni işe büyük bir heyecanla yaklaşmanın nedeni umudun her işle motive edilmesidir.

3 Çok büyük bir pişmanlık değil ama süreç daha farklı yönetilebilirdi diye düşündüğüm bir iş var. Gayrimenkul yatırımcısı bir firma uzun süre ikna edemediği çok sahipli bir arazi için bir teklif hazırlamamızı istemişti. Hazırladığımız proje arsa sahiplerine sunulduğunda çok olumlu bulundu ve işverenimiz anlaşmayı imzalayarak işi aldı. Ancak sıra bizimle sözleşme

yapmaya gelince ben işin kontrollüğünü de talep ettim, kontrollük vermek istemedi ve anlaşılmadı. Üniversiteden yeni ayrılıp serbest çalışmaya başladığım bir dönemdi. İşin idealinin hala bu hizmeti vermek olduğunu düşünmekle birlikte artık biraz daha esnek davranabiliyorum sanırım.

4 Bu soru karşısında hafızamı zorladım ama sanırım yok. Pişmanlık hissetmemekte, mimarlık yapma refleksi, tasarım tavrı etkili diye düşünüyorum. Doğa, kültürel değerler, kamusal yarar, adalet kriterleri işi yapma motivasyonundan öncelikli olduğu zaman bu duygu uyanmıyor sanırım. İçimize sinmeyen, aklımıza yatmayan bir yere, programa karşı mesafeli durmak istiyoruz. Bu tavrı pişmanlık hissinin oluşmamasına neden oluyordur belki. Yapmayı çok isteyip yapamadığımız işler de olmuştur tabii. Ama bu pişmanlık değil, keşke yapabilseydik duygusunu uyandırıyor.

5 Yarışma dinamiği içinde olağan bir durum olarak, katılımcı olarak kaldığımız, kazanamadığımız bazı yarışma projelerimizin hakettiği değeri görmediğini düşünüyorum. Bunu da süreçte fikri anlatma ve ikna etme becerimizin yeterli olmadığı şeklinde değerlendiriyorum.

6 Somut bir örnek aklıma gelmiyor ama tasarlanıp hayata geçen işlerin geridönüşleri çok önemli. Tasarlamak ve tasarlanan yapının/ mekanın uygulanmasına tanıklık etmek de başlıbaşına bir öğreti. Kullanıcı geri dönüşü almak da... Tüm bu süreçler kararların tekrar değerlendirilmesini başka bir tasarımda bu deneyimi kullanmayı sağlıyor.

■ Dürrin Süer, *M artı D Mimarlık*.

1 OİB Lisesi, Nilüfer, Bursa, 2010
(M artı D Mimarlık'ın izniyle).

Doğan Tekeli

1 İzmir Atatürk Lisesi'nden 1947 yılında mezun oldum. O yıllarda, bizim lisenin Fen Kolu'nda eğitimin amacı sanki öğrencileri İstanbul Teknik Üniversitesi giriş sınavlarına hazırlamaktı. Hatta, matematik, fizik, kimya öğretmenleri öğleden sonraki mütalaa saatlerinde, ücretsiz olarak ek dersler verirdi. Bu yoğun eğitimin nedeni ise, Teknik Üniversite giriş sınavlarında en başarılı olan, yani en çok öğrencisi kabul edilen ilk üç lisenin matematik, fizik, kimya öğretmenlerine 3-4 maaşları tutarında prestijli Ragıp Devres Ödülü'nün verilmesi idi.

Fen Kolu'nun başarılı öğrencileri arasında kabul ettiğim için, öğretmenler ve okul yöneticileri benim de Teknik Üniversite sınavlarına girmemi bekliyorlardı. Aslında ben de o yılların en revaçta okulu olan Teknik Üniversite'ye girmek istiyordum, fakat benden beklendiği gibi, İnşaat ya da Makine Fakültelerine değil, fen derslerinin daha hafif olduğunu, sanatla ilgisi bulunduğunu hissettiğim Mimarlık Fakültesi'ne girmek istiyordum. Lisenin müdürünün gözünde ise Mimarlık Fakültesi lisenin Edebiyat Kolu gibi üniversitenin hafif sayılan bir fakültesiydi. Bu ise benim Mimarlık Fakültesi'ne başvurma düşüncemi iyice pekiştiriyordu.

Bu düşüncelerle Mimarlık Fakültesi'ne müracaat ettim. Ne var ki, o yıl Teknik Üniversite, giriş sınavı yerine lise mezuniyet notları ile öğrenci kabul etme sistemine geçmişti. Diğer liselere göre eğitimi zor, notları kıt olan bizim lise ise Teknik Üniversite'ye sınavla girilen yıllarda kabul edilen 30-35 öğrencisine karşılık o yıl, ikisi Mimarlık, ikisi Elektrik Fakültesi'ne olmak üzere sadece 4 öğrenci kabul ettirebilmişti.

İşte, mimarlık eğitimini seçişim, biraz mahalle baskısıyla ama sonunda kendi seçimimle böyle gerçekleşti.

2 Mimarlık öğrenimi ve sonraki meslek pratiği dönemlerinde, en az 40 yıl boyunca, Fakülte'de bize yapılan telkinlere, sonra mimarlık toplumunun kendi inançlarına uygun olarak, mesleğin kutsallığını, topluma yol gösteren öncü niteliğini ben de kabul ediyordum, doğal olarak da seçimimden pişmanlık duymuyordum.

Meslekte 50 yılı tamamladığım 70'li yaşlarımda; artık mimarların büyük işvereni kamu olmaktan çıkmış, işveren kesim hemen her ölçekte özel sektör olmuştu. Bu dönemde, kamuda yaşanan bürokratik sıkıntılar, özel sektörde karşılaşılan anlayışsızlıklara dönüşmüştü. Mimarlık toplumunda giderek artan düş kırıklıkları yaşıyordum. Hizmet ettiğimiz toplumun, mimarlık mesleğinden beklentileri, bizim meslekten anladığımızdan tümüyle farklıydı. Hatta, İSMD yönetiminde görev aldığım bir

1 Doğan Tekeli ve Sami Sisa'nın tasarladığı Danıştay Binası, Çankaya, Ankara (Maket: İlhan Adal. Fotoğraf: Adil Arıkan. Salt Araştırma, Doğan Tekeli-Sami Sisa Arşivi)

2 Danıştay Binası 1966 yılında tasarlandı, 1969-1978 yılları arasında uygulandı. Mimarların mesleki kontrollüğü dışında uygulanan yapının fotoğrafı ile projeyi yansıtan maket fotoğrafı arasındaki farkları yansıtıyor. Mimarlar Odası'nın koruma altına aldığı bina, kararın ilanından birkaç gün gibi çok kısa bir süre sonra, 2016 yılında yıkıldı (Salt Araştırma, Doğan Tekeli-Sami Sisa Arşivi).

3 Yapı Kredi Bankası Mensupları Yardım ve Emekli Sandığı Vakfı Apartmanı, Valikonağı, Nişantaşı, İstanbul. Yapı Kredi Bankası Mensupları Yardım ve Emekli Sandığı Vakfı tarafından 1972 yılında açılan yarışmada Doğan Tekeli ve Sami Sisa'nın tasarladığı proje birincilik ödülü aldı ve 1972-1975 yılları arasında uygulandı (Fotoğraf: Reha Günay. Salt Araştırma, Doğan Tekeli-Sami Sisa Arşivi).

dönem, Türk toplumunun mimarlık mesleğini nasıl algıladığını, mimarlardan beklentilerinin neler olduğunu, bir kamuoyu araştırması yaptırarak anlamak istemiştim. Kaynak bulamadığımız için, çok yararlı olacağını düşündüğüm bu araştırma gerçekleştirilemedi.

Bu düşüncelerle, pişmanlık değil ama bir kuşku duymaya, bir iç değerlendirme yapmaya başladım. "Acaba, başka bir yol seçseydim, örneğin baştan beri yazar olmayı seçseydim daha mutlu olur muydum?" diye düşünüyordum.

Aradan yıllar geçti. Meslekte 70 yılımı tamamladığım bu günlerde geriye dönüp bakıyorum. Yaşadıklarımın bir bölümünü *Mimarlık Zor Sanat* adlı kitabımda dile getirdiğim sıkıntıları hatırlıyorum. Buna rağmen, bugün olsa gene mimarlık mesleğini seçerdim diye düşünüyorum.

Sonuç olarak, görüyorum ki, ekonomik olarak gelişmekte olan bir ülke sayılan Türkiye, bana ölçülü olmak kaydıyla maddi bakımdan rahat bir yaşam sağlamış, meslekte verilebilecek pek çok ödülü cömertçe vererek manen tatmin etmiştir.

3 Tekeli-Sisa mimarlık bürosu, 60 yıllık aktif mimarlık döneminde uzun süren bir işsizlik dönemi yaşamamıştır. Büro olarak, ilk yıllarından başlayarak 8-10 kişilik bir kadroyu korumaya çalışmış, daha kalabalıklaşmayı uygun bulmamıştık. Bunun nedeni, ülkemizde sık sık yaşanan politik, ekonomik krizlerden dolayı geniş kadrolu bir büronun yaşatılmaması tehlikesi olmuştur. Uzun yıllar içinde, bu tercihin haklı olduğunu birçok defa görmüş olduk.

Görece küçük kadromuz nedeniyle, yoğun iş dönemlerinde üzülerek kabul edemediğimiz pek çok konu olmuştur. Ancak, böyle "kaçırdığımız" varsayılacak konulardan dolayı Sami Sisa da ben de hiç pişmanlık duymamıştık. Buna karşılık, kabul ettiğimiz ya da proje yarışmalarında birinci ödülü kazanarak sevinçle giriştiğimiz işlerin, özellikle mesleki kontrollük hizmetlerinin çeşitli nedenlerle bize verilmemesi ve buna bağlı olarak inşa edilen bazı yapıların zaman zaman tatmin edici olmayan uygulama sonuçları bizi üzmüş ve o işleri aldığımızdan dolayı pişmanlık duymamıza neden olmuştur.

4 Mesleki pişmanlıklar, sorunuzda da belirtildiği gibi çok farklı konularda ve farklı biçimlerde olabiliyor. Geriye bakıp düşündüğümde en büyük pişmanlığım diyebileceğim bir konu bulamıyorum.

Belki de pişmanlıktan söz etmek yerine, bilerek/bilmeyerek yapılmış hatalardan, şimdi yanlış yaptığımı değerlendirdiğim olaylardan söz etmek doğru olur. Aslında mesleki gelişme çizgisi içinde böyle birçok yanlış sözkonusu olabilir, doğal karşılmalı, pişmanlık konusu yapmamalı denebilir.

İş alırken yapılan yanlışlar, uygulanmış projelerde sonradan farkettilim ve tasarım hatası saydığım uygulamalar hemen her yapımızda benim için kalıcı üzüntü kaynağı olmuştur.

Tüm yaşamımızda olduğu gibi, mesleki yaşamımızda duyulan pişmanlıkların nedeni, bence, herhangi bir eyleme geçmeden önce, o eyleme yol açan karar alma süreçlerinde aranmalıdır. Tasarım

alanında bulunan çözüm seçenekleri arasında yapılan tercihler örnek olarak verilebilir. İsabetsiz olduğu sonradan anlaşılan tercihlerden pişmanlık duyulduğu söylenebilir. Benim de bu gibi tercihlerim elbette olmuştur.

Bir başka pişmanlık nedeni, Doğan Tekeli-Sami Sisa mimarlık pratiğinde, iş alırken yapılan anlaşmaları yok sayan işverenlere karşı, çoğu zaman hukuk yoluna başvurmayı ihmal etmemiz olmuştur.

Ne var ki, sorunuzda sözü geçen “en büyük mesleki pişmanlığım” gibi önemli tekil bir olay hatırlamıyorum.

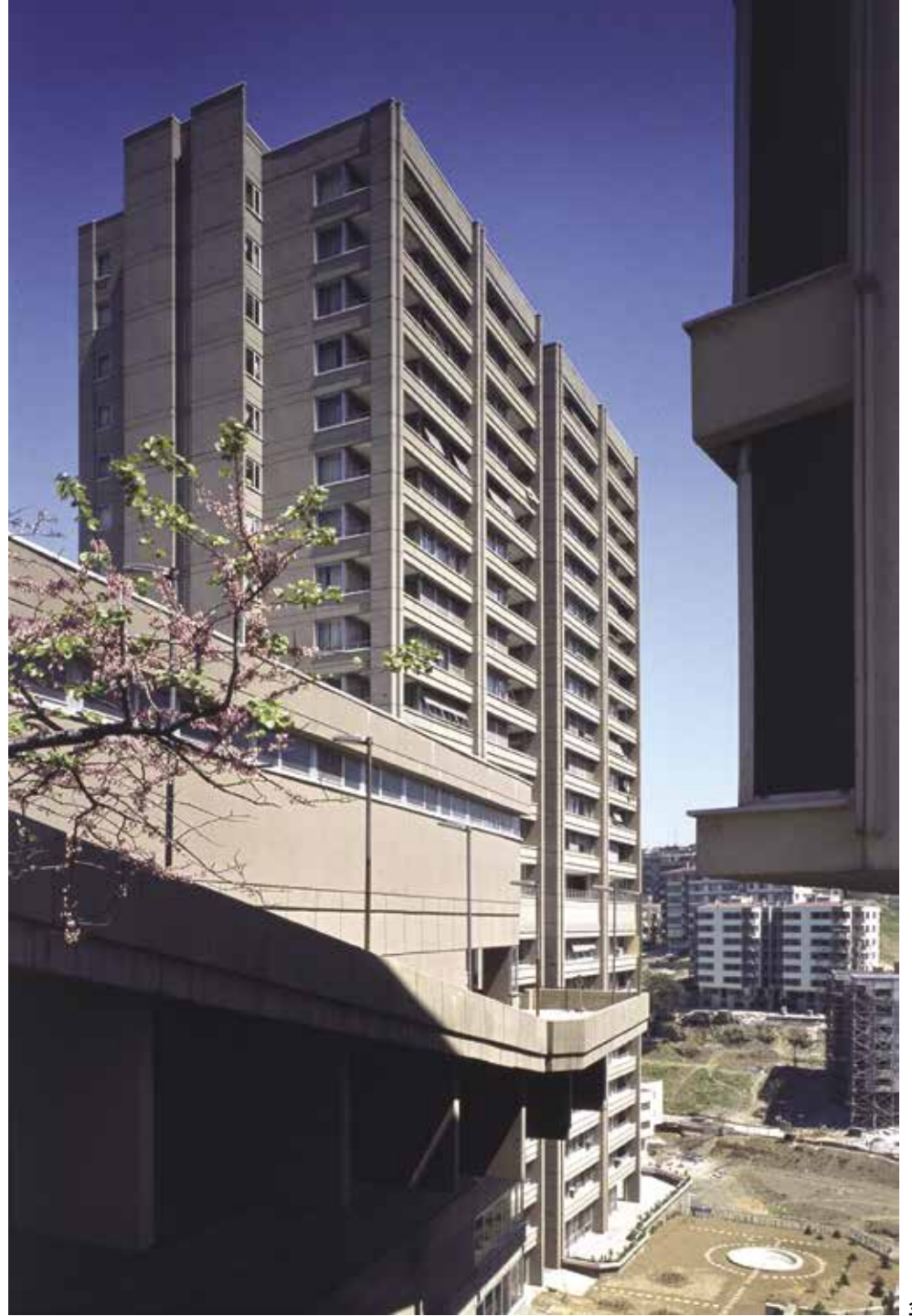
5 Tekeli-Sisa mimarlık bürosu tarafından gerçekleştirilmiş yapıların pek çoğu yayımlanma fırsatı bulmuştur. Gerek bu yayınların gerek büronun tüm üretiminin mimarlık toplulumuz tarafından farkedildiğini, üzerlerinde azımsanmayacak sayıda eleştiri-değerlendirme yapıldığını söylemek sanırım yanlış olmayacaktır. Memnuniyetle söyleyebilirim ki, tüm bu değerlendirmelerde haksız bulduğum tek bir yazı olmamıştır.

Diğer yandan, 1974 yılında inşa edilen ve beğendiğim yapılarımızdan biri olan Nişantaşı, Valikonağı Caddesi'nin sonundaki Yapı Kredi Bankası Mensupları Emekli Sandığı'na ait konut kompleksi, yapıldığı zaman umduğum ilgiyi görmemişti. Ama 20 yıl sonra da olsa, beğeniler alması benim için şaşırtıcı olmuştur. Ne var ki, son bir-iki yılda bu yapı el değiştirmiş, yeni sahibi brüt beton cepheleri siyah metalle kaplayarak sıklaştırmıştır(!)

6 Mimari tasarım sürecinin, bir defada değil, aşamalar halinde uzayan, belki de hiç tamamlanmayan bir süreç olduğu genel olarak kabul edildiğine göre, aşamalar arasında zaman zaman tereddütler, geri dönüşler, hatalar olabileceği de kabul edilmelidir.

Aslında proje tasarım süreci, inşaat tamamlandığında sona ermiş oluyor. İşte o zaman, çevresi içinde görülen yapı, mimarda tasarım aşamasında aldığı kararlardan dolayı pişmanlık yaratabiliyor. Yapı tamamlandıktan sonra bu tür tasarım kusurlarını görüp ben de pişmanlıklar yaşamışumdır.

Ülkemizde mimarlık ürünleri büyük çoğunlukla mimarların kendileri tarafından topluma sunuluyor. Genel olarak, yapı

tamamlanır tamamlanmaz, aceleyle hazırlanan bu sunumlarda, mimarların özeleştirici yapımları galiba eşyanın doğasına aykırı olurdu. Aslında, yapı sunumları eleştirilenler tarafından ve belki de bir süre geçip yapı iyice incelenebildikten sonra yapılabileseydi herhalde bu kadar çok kusursuz(?) yapı sunumuyla karşılaşamayabilirdik.

Son olarak; bizim yapılarımızın hiçbirinde tasarım kusuru sayılacak konuların sonradan imkana dönüştüğü bir olay yaşamadığımı da belirtmek isterim.

■ Doğan Tekeli, Tekeli-Sisa Mimarlık Ortaklığı, Kurucu ve Omursal Başkan.

Semra Uygur

1 Bizim döneminizde en gözde meslekler hekimlik ve mühendislik idi. Bugünden geriye baktığımda doktorluk ve mühendisliğin tüm Anadolu'ya yayılmış olarak hizmet veren halk gözünde meşruiyetini kazanmış meslekler olduğu için tercih edildiklerini söyleyebilirim.

Benim hayalim de doktor olmaktı. Üniversite sınavına girdiğim 1974 yılı, ilk kez 18 tercihin yapıldığı, merkezi sistemin ilk uygulandığı dönemdi. Liseyi yatılı okulda okudum. Haftasonu bir yakınımı ziyaret ettiğimde apartmanın, evin, sıradışı, farklı, güzel, huzurlu olduğu çok dikkatimi çekti. Yakınımın damadının mimar olduğu ve onun tasarladığını öğrenince mimarlığın da tercih edilebilir olduğunu düşünüp yedinci tercihim olarak yazdım.

Bizim jenerasyonumuzda "hayallerinin peşinden koşmak" gibi öngörülemeyen geleceği kontrol etme fikrini dürten tabirler yoktu tabii. O yüzden bir şeyi hakkıyla öğrenmek, araştırmak, fikir ve düşünce insanı olabilmek daha önemliydi. Hala öyle olduğunu düşünüyorum. O yüzden süreç içerisinde de çok severek yaptığım bir meslek oldu.

2 Mimarlık bölümüne girdiğimde çekincelerim vardı, eğer sevmezsem tekrar sınava gireceğimi düşünerek eğitime başladım. Birinci dönem, mimarlık eğitiminde öğrencinin önemsendiğini, öğrencinin düşüncesinin tartışıldığı, daha önceki eğitim sürecinden farklı bir eğitim olduğunu görünce burada kalmalıyım dedim. Çalışmayı her zaman seven bir kişi olarak mimarlığın zamansız ve süresiz çalışma gerektirmesinden bile hiç şikayet etmedim. Mimarlığın toplumsal bir hizmet olduğunun bilincinde, tüm yaşam alanlarına hizmet eden kentsel tasarım ile birlikte girift bir meslek

olarak sürdürdüğü bir coğrafyada tekrar mimar olmak isterim. Çünkü çevreye, yaşayanlara devamlı dokunabilen bir hizmet. Çevreyi, kullanıcının günlük hayatını iyileştirme etkisi var.

3 Teklif edilip de kabul etmediğimiz ama sonra keşke kabul etseydik dediğimiz bir durum olmadı. İçinde olacağımız işleri enine boyuna düşünerek karar ettiğimiz için bu anlamda pişmanlık yaşamadık.

4 Büyük pişmanlığımız olmadı. Yaptıklarımızı, içinde bulunduğumuz ortam ve kendi bilgi birikimimizin kesiti olarak değerlendiriyoruz. İşimizi en iyi şekilde yapma gayemiz olduğu için de zamanı iyi ve verimli şekilde kullanmaya çabalıyoruz. Değişim, gelişim ve öğrenmek devam eden bir süreç. Dönüp geriye baktığımızda küçük keşkelerimiz oldu. Örneğin İstanbul'un Sismik Riskten Arındırılması Projesi kapsamında ilk paket olarak tasarladığımız 44 okul içinde zamanın kovalamasından birkaç okulu daha iyi yapabilmemişiz dediğimiz oldu.

5 Yukarıda bahsettiğim İstanbul'da 44 okul ve ardından gene İstanbul'da 45 kamu yapısı olarak tasarladığımız bir adedi hariç diğerleri okul olan bu proje profesyonel olarak mimarlık yapmanın ötesinde; yol açmak, tip okul mekanlarına karşı durmak, eğitim mekanlarının niteliğinin değişebileceğini gösterebilmek için neredeyse sosyal sorumluluk olarak yaptığımız projelerdir. Öyle bir etkisi oldu ki işverenimiz İstanbul Valiliği İstanbul Proje Koordinasyon Birimi yaptırdığı okulların sözleşmelerine her alan için özel proje yapılacak notunu düştü. İPKB yüzlerce okul yaptıran bir kurum. Meslektaşlarımızın, idarelerin tip proje istekleri karşısında örnek

gösterebilecekleri, her alana özel proje yapılması ve yapılabileceği bir ortam oluşturduk. Yaptığımız hizmet, değişimin önünü açan mimarlık projesidir. Ancak bu katkının özellikle meslektaşlarımız tarafından yeterince anlaşılmadığını görmek kırıcı.

6 Kusursuzluk; kime göre, hangi zaman için, nerede, ne için, sorularını da barındırarak tanımlanabilir. Yapıldığı an kusursuz olarak nitelenen ürüne dair tanımlama; işlev, teknoloji, kullanıcı vb.'nin değiştiği durumlarda doğal olarak değişir. Önemli olan tasarlanan ürünün zamana ayak uydurabilecek esnekliği barındırabilmesi ve değişiklikler ile ruhunu kaybetmeden yeni yaşamına devam edecek olmasını öngörebilmek.

■ *Semra Uygur, Uygur Mimarlık.*

Kerem Yazgan

1 Annem, babam gazetecidir. Ancak sanatla ve sanatçılarla ilişkiliydiler. Annem çok iyi resim yapardı, şair babam da Jale Erzen gibi bazı ressamın sergilerini düzenler, *Maya* isimli bir sanat dergisi çıkarır, sanatla iç içe yaşardı. Evimizde Hakkı Torunoğlu, İbrahim Balaban gibi çok değerli Türk ressamlarının yağlıboya tabloları vardı. Ailemde ya da çevremde tanıdığım mimar yoktu ve benim de mimarlık mesleği ile ilgili bir fikrim yoktu. Daha çok spor ve rock müzik ilgimi çekiyordu. Lise yıllarında sıkıcı ders kitaplarına soyut bazı çizgisel resimler yapardım. Daha sonra bu çizgilere ilğim arttı. Sanırım yaşadığım ortam ve ailemin sanat ve sanatçılarla ilişkisi mimar olmamda etken olmuş olabilir. Benim dönemimde revaçta meslekler daha çok elektronik, makine vb. mühendisliklerdi ya da sosyal bilimlerde işletme revaçtaydı. Ancak, ben yakın çevremdeki arkadaşlarımın da mimarlık tercihiyle, mimarlığı yazdım. 3 tercih yapmıştım, hepsi ODTÜ'ydü ve matematik sorularını yaparak birinci tercihim mimarlığı kazandım.

2 Öğrenciliğimde pişman oldum diyemem ancak ODTÜ'de ilk dönem benim için tam bir şoktu. Dünya görüşümü kökünden etkileyen bir eğitimin içine düşmüştüm: Güvercin barışı simgelemiyordu, *güvercin güvercindi*, tüm güvercinler birbirinden farklıydı ve ancak kendileriyle, birşeyin simgesi olamazlardı. İlk dönem çok zor oldu benim için, hep kötü not aldım, anlamıyordum. Sonra şubat tatilinde, Orhan Pamuk'un yazdığı gibi, bir kitap okudum ve hayatım değişti: *The Psychology of Building**. Bir mimarın lineer evini nasıl dönüştürdüğünü adım adım ve net bir şekilde anlatıyordu. O kitapla "mekan" oluşturmanın ve "mekan" üzerine düşünmenin hayatta uğraşılacak keyifli bir iş olacağına karar vermiştim. Sonrasında tasarımda hep yüksek notlar aldım. Mimarlığı anlamaya başladıkça

daha çok sevdim, bir meslekten öte günlük hayatımı ve düşünce biçimimi fazlasıyla etkileyen bir hayat biçimine dönüştü, sanatla iç içeydi; felsefeyle, matematik ve analitik düşünmeyle de. Ancak, yüksek lisansla birlikte Tschumi'nin "mimarlığın paradoksu" olarak adlandırdığı dolaylılığı (yani çizdiğinizin, tasarladığınızın aynı anda inşa olamaması ve deneyimlenememesi; bir başka deyişle tasarlanan mekanla ve düşünceyle-kavramla inşa edilen mekanın eylemi arasındaki dolaylılık ve uçurum; oluşan aralığa sayılamayacak kadar çok etmenin girmesi) anladıktan sonra tenisçi olmak istedim dediğim çok olmuştur. 10 yaşlarımdan beri çok sevdiğim tenis siz, oyun ve rakiple ilişki mimarlığın tam tersi dolaylı değil doğrudan; yani düşünce, eylem, sonuç aynı andadır. Topa iyi vurursanız siz sizindir. Çok iyi vurursanız ve bunu sürdürürseniz Wimbledon'da şampiyon olabilirsiniz. Size kalmıştır aslında, tabii rakibe de; ancak yine de dolaylılık mimarlıkla karşılaştırılmayacak kadar azdır. Mimarlıkta çok iyi yaptığımız ya da yaptığımızı düşündüğümüz birçok durum size kalmamaktadır. Fazlasıyla ve kendinden dolaylıdır. "Mimarlığın paradoksu" sizi düşünülenin tam aksine tenisteki gibi bir bireysellikten takım çalışmasına götürür. Zaten ben de tenisi bırakıp 13 sene voleybol oynadım ve şu anki üretimimizin ana eksenini olan takım çalışması fikrinin voleybolla da geliştiğini düşünüyorum. Ancak bu mimari üretimin dolaylılığını değiştirmez. Üretime doğrudan olanların keşfiyle de uğraşırız bir yandan. Ancak bu başka bir yazının konusu olabilir sanırım. Paradoksu önden farkedene ODTÜ'yü en iyi dereceyle bitiren dostum, dönemimin en iyi mimarlarından rahmetli Sezar Aygen'in kızı Zeyno Aygen, mezun olur olmaz, "Ben dolaylılığı istemiyorum" diyerek bilgisayar programcısı oldu. Çünkü bilgisayarla ilişkisinin doğrudan olduğunu düşünüyordu, yani siz düzgün programlarsanız o yapar. Mimarlıkta

durum böyle değildir. O zaman ne demek istediğini anlamamıştım ancak şu an bu çok net. Zeyno beyin araştırmaları yaptı ve şu an AI (*artificial intelligence*) ile bahçesine inşa ettiği yapının doğayla -direkt- ilişkileri üzerine araştırmalar yapıyor.

Mezuniyetimden yıllar geçtikten sonra mesleki anlamda tamamlayıcı olacağına inandığım biyoloji ya da son dönemin yeni bölümlerinden bio-mimarlık okumayı ve mimari üretime bir bilim insanı gibi yaklaşabilmeyi istedim. Daha doğrusu mimarlık kültürüyle sanatı ve bilimi birleştirebilmeyi istedim. Örneğin konvansiyonel anlamda bir mimarlık ofisinin bir araştırma laboratuvarıyla birleşmiş halini ve buradan çıkabilecek -mimarlık kültürüyle de birleşmiş- bilgi bazlı bir mimari üretimin sınırlarını zorlamayı istedim. Dolayısıyla bugün olsa yine mimar olmak istedim ancak bilim dallarından biriyle çift anadal yaparak birleştirdiğim bir bilgi ve eğitim donanımıyla.

3 2012 Expo Güney Kore Yeosu Türkiye Pavyonu için açılan davetli yarışmayı kazanmıştık. Kore'de sunum da yaptık, akşam da kutlama yapmıştık. Ertesi gün politik bir taleple, işi başkasına verdiklerini öğrenince çok üzülmüştük. Bunun dışında bazı projeleri hayata geçirmeyi hala isterim. Mimarlıkta çok fazla iyi fikir düşüncede kalmaktadır. Benim için, ODTÜ'de 4. sınıf mezuniyet projem ve ne yazık ki yarışma sonuçlanmadan iptal olan, bizim "esnek sistem tasarımı" diye adlandırdığımız tasarım süreçlerindeki eylemlerin tasarımı ile ilgili fikrimizin en iyi örneklerinden birisi olan Tapu ve Kadastro Yarışması projelerimizi gerçekleştirmeyi istedim.

4 Galiba en büyük mesleki pişmanlığım bir proje ya da bağlamla ilgili değil, kızlarım Lara ve Lila'ya mesleğime ayırdığım kadar

1

2

zaman ayıramamak. Bir de yukarıda bahsettiğim gibi biyolojide çift anadal yapmamış olmak.

5 Aslında çok oldu. Sizin neyi önemseydiğinizle ilgili bir konu bu. Her zaman yalnızca Türk mimarlığına değil evrensel anlamda mimarlığa da katkı yapmaya çalışan bir ekibin önemseydikleri ile camianın, işverenlerin ya da farklı aktörlerin önemseydikleri bambaşka olabiliyor çoğu zaman. Alman aydınlatma tasarımcısı arkadaşım Naveen Mehling'in dediği gibi çok fazla "boring" (sıkıcı) düşünce, fikir ve üretime dair geliştirme önerilerimiz oldu. Bunları çoğu zaman üniversitelerde öğrencilerle ve akademisyenlerle paylaştık, açık olduk, fikirlerimizin "boring" olmadıklarını gördük ve hep zihin açıcı ve daha önce duymadıkları fikirleri bizden duyduklarına dair geri bildirimler aldık. Özellikle yüksek lisans ve doktora geliştirildiği bazı fikirleri projelere yansıtma ve projeler aracılığıyla tartışma fırsatı bulduk. Bir "ilgi" veya ilgisizlikten çok, mimarlık kültürü ve mesleği kapsamında "tartışabilme"yi daha

çok isterdim. Örneğin 10 yıldan fazla süredir geliştirdiğimiz mimari proje üretim süreçlerine bütünsel bir yaklaşımı içeren, ofisimizde aktif olarak kullandığımız ve her gün güncellenen projeler üstü projemiz, "Smart Project" fikrimizi tartışabilmeyi isterdim. Mimari üretimde eksik olduğunu düşündüğümüz çok fazla bilgi ve üretim biçimi var. "Smart Project" bunlarla ilgilidir. Bir de ürettiğimiz projelere ve yapılara sadece dışarıdan bakarak, altındaki fikirler bilinmeden yorumlandığı da çok olmuştur. Mimarlığı "nesne"den çok "süreç" üzerinden değerlendirmek gerektiğine inanıyorum. Bu meslekte en çok zorlandığım konu ODTÜ'lü hocalarımızdan duyduğum, Sedad Hakkı Eldem'in deyimleriyle "olmuş kuzum - olmamış kuzum"lardır. Yani arkasındaki düşünceyi ve yaklaşımı irdelemeden yapılan hızlı değerlendirmelerdir. "Beğeni" ve yukarıda bahsettiğim "mimarlığın paradoksu" olan dolaylılık mesleğin en zor iki ögesidir bence.

6 Büyük bir hatanın -mesleğe yeni başladığımızda inşa edilen bir yapıdaki kırıyı ters yapmamaktan kaynaklı bir hatanın- tüm geleceğimizi

1-2 Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Hizmet Binası ve Tesisleri Fikir Projesi, 2020 (Yazgan Tasarım Mimarlık'ın izniyle).

değiştirdiğini söyleyebilirim. İlk ofisim ondan sonra dağılma sürecine girdi. Takımca yaptığımız o hatadan sonra projelere çok daha dikkatli yaklaşmayı öğrendim. Bu bir imkandan çok sert bir şekilde mimarlığın sadece mekan tasarımı olmadığını ve çok faktörlü bir meslek olduğunu öğrenmek için önemli bir adım oldu. Kapılar kapandı o dönemde. Bir sene mimarlığı bıraktım ve ailemin mesleği gazetecilik yaptım. Sonra yeniden en iyi yapabileceğimiz işe geri döndük. O günden sonra da 19 yılda 99 yapı bitirdik ve 100'den fazla uluslararası ödül kazandık. Bu anlamda o "hata" bize yepyeni bir yol açtı. Mesleğe bakışımızı değiştirdi. Şu anda ofisteki pratiğimiz Japonların "kaizen" prensibinden besleniyor. Yani mimari üretimde özellikle bilgi ve kontrol eksikliğinden kaynaklandığını düşündüğüm, "hata" ve "eksik"leri kapatarak ilerlemek. "Hata" ve "eksik" ancak kendinize açık olarak ve onu yaptığınızı bilirsiniz imkana dönüşebilir. Belki de meslekte pişman olmamak için "hata" ve "eksik"lerimizin peşine düştük diyebilirim. Sanırım hala, ODTÜ'den sevgili Türel Saranlı hocamızın, mimarlığın "bilgi bazlı" yapılmadığına dair bir görüşüm üzerine, bana verdiği cevabın peşindeyim; "Aslında sen bilmiyorsun". Hala "bilmenin" peşindeyim.

■ Kerem Yazgan, *Yazgan Tasarım Mimarlık*.

Not:

* Glenn Robert Lym, *A Psychology of Building: How We Shape and Experience Our Structured Spaces*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ, 1980.

Sevince Bayrak ile Hata Üzerine: “Hayalde Hata Olur mu?”

Melis Cankara ■ 2016'da Ege kırsalında birinin tasarımı bana ait olan iki ayrı konutun şantiyesinden sorumluydum. Tasarım sürecinden yapının işverene teslim edilmesine kadar geçen iki yıl benim için mimarlıkla ilgili en zorlu, en öğretici ve en dönüştürücü deneyimdi. Bu süreçte kendimi sıklıkla neyin doğru, neyin hatalı olduğunu sorgularken buldum. Israrlarım, isteklerim ve bence “doğru” olanla; şantiyenin, işverenin ve ortamın koşulları birbiriyle uyumuyordu. Öte yandan bakış açımı ya da pozisyonumu değiştirdiğimde “doğru”lar da değişiyordu. Mimarlık pratiğindeki hatalar üzerine düşünmeye böyle başladım. Yine aynı yıllarda Tayfun Gürkaş ile mimarlığı başarısızlık, olumsuzluk ve hata gibi kavramlar eşliğinde başka türlü konuşmanın mümkün olup olmadığını tartışmaya başladık. Ben her fırsatta bu konuda bir şeyler yapmak istediğimi dile getirsem de ne yapmak istediğimi bulmam zaman aldı. Geçtiğimiz yıl *Manifold* için mimarların mesleki hatalarıyla ilgilenen ve her bölümde farklı bir konunun mimarlık üretim sürecinde yaptığı spesifik bir hata üzerine konuşacağımız bir *podcast* dizisi yapmaya karar verdim. Hatayı tanımlayabilmek, hatayla yüzleşmek, hatayla başedebilmek, hatadan öğrenebilmek ve hatayı konuşabilmek: Kısaca hatayı sahiplenebilmek niyetinde olan bu diziyi ertelemek için her seferinde bir sebep buldum. Dizinin ismi de bulduktan sonra nereden başlasam diye düşünürken bu dosyanın gündeme gelişi vesile oldu; *podcast*'in ilk söyleşisini yapmak üzere

harekete geçtim. Düşünce ve üretimlerini ilgiyle takip ettiğim Sevince Bayrak dizinin ilk konuğu olmayı kabul etti¹.

Melis Cankara: Bugün biraz hatalardan konuşacağız. Ama mimarlık pratiğinin ilgili konuşmaya başlamadan önce senin gündelik hayatta hatayla nasıl bir ilişkin olduğunu merak ediyorum. Genel olarak hatalarla aran nasıldır?

Sevince Bayrak: Bunu, sen bu *podcast*'i yapacağını söylediğinden beri düşünüyorum, daha önce üzerine hiç düşünmemiştim. Ben hatalardan öğrenen bir insan değilim. Aynı hatayı tekrar tekrar yaparım. Sebebini bilmiyorum ama belki biraz zor öğrenen bir insan olduğum içindir ya da alışkanlık yapıyor olabilir o hata bende. Öyle garip bir tarafı var. Aslında hata dediğimiz şey bir tanım, doğada karşılığı yok. Sonra, ilk hatayı ne zaman yaptık diye düşünmeye çalıştım. Çocuklukta bir şey öğrenirken hata yapıyoruz ya en çok. Mesela çocuğun yürürken düşmesi; ama aslında bu bir hata değil, çünkü olduğu pozisyona geri dönüyor. Bunların hepsi bizim tanımlarımız. Ben böyle içinden çıkamadığım konularda, kendime bir çıkış noktası olarak öncelikle doğayı alıyorum; doğada var mı bu? Ya da 100.000 yıl önce insan ne yaptı? Orada hata ne olabilir, mesela o mamuta yaklaşmak mı? Sonra bunu böyle düşündükçe, hatanın bizim (ya da sistemin) tarif ettiğimiz bir şey olduğunu farkettilim. Mesela benim ilk hatam neydi diye düşünüyorum: Biz, “test çocuğu dönemi”ndendik. İlkokul 3. sınıfta çok yanlış yaptığımız bir test geliyor aklıma, çok ağladığımı hatırlıyorum. Ama sonra mimarlık eğitiminin etkisiyle olsa gerek hatayı başka türlü tarif eder oldum ki ondan ders almamaya, onu tekrarlamaya başladım diye düşündüm. Orada da içinden çıkamadığım bir yere geldim ve bıraktım soruyu o noktada.

1 Melis Cankara ve Sevince Bayrak, Ağustos 2022.

MC: Aslında çocuklukla ve öğrenme süreciyle ilişkilendirmen şaşırtıcı değil bence. Hatanın etimolojik olarak yazıyla ilişkilendiğini biliyor muydun?

SB: Evet, baktım hatta doğru mu emin olamadım. Babam edebiyatçı, ona da sordum. “Hata”nın hat, çizgi, yazı’dan geliyor olması gerçekten çok ilginç. Sonra da dedim ki “Acaba benim hatayla ilişkim o yüzden mi böyle?”. Çünkü yazmak da benim için çok önemli ve kendimi ifade edebildiğimi düşündüğüm bir alan.

MC: Ben de bu hata-yazı ilişkisini öğrendiğimde, hemen çocukluğuma gittim ve aslında ilkokuldan önce hayatımda hata diye bir kavram olmadığını farkettilim. Hata sanki; okumayı, yazmayı öğrenmekle başlayan ve okul hayatı boyunca da hep silinmesi ya da düzeltilmesi istenen bir şey. Bu da şöyle bir soru uyandırdı bende: Acaba hata altını çizdiğimiz, renkli bir çerçeveye aldığımız, etrafını süslediğimiz bir şey olsaydı, hayatımızda bu kadar negatif çağrışımlarla yüklü bir yeri olur muydu? Çünkü hatanın toplumsal olarak olumlanan bir tarafı pek yok. Belki tecrübeyle ilişkilendirildiğinde bir ölçüde olumlanabilir.

SB: Tam olarak öyle. Hatta sen bu söyleşiden ilk bahsettiğinde acaba neden “yanlış” demedin de “hata” dedin, diye düşündüm. Onun da anlamına, kökenine baktım biraz. Çok ilginç; TDK sözlüğünde “yanlış” sözcüğü “bir kurala, bir ilkeye, bir gerçeğe uymama durumu” diye geçiyor. “İlkokuldan önce hayatımda hata yoktu” diyorsun ya, aslında gerçekten de yok; varsa da farkında değiliz. Annenin, babanın koyduğu birtakım kurallar olabilir ama bu doğal bir şey değil. Doğal sürecin içindeyken hata olmuyor.

2

MC: Peki hata toplumda kabul edildiği gibi senin için de olumsuz bir şey mi, yoksa daha nötr bir yerde mi ya da olumlanabileceği durumlar da var mı?

SB: Toplumsal dediğin zaman, sorunun yanıtı biraz değişiyor. Çünkü hata yapmaktan biraz korkan da bir insanım aslında. Özellikle de konuşurken; aklıma geleni söylerim sonra da keşke söylemeseydim, yanlış mı anlaşıldı diye düşünürüm. Hatayla yazı belki aynı kökenden geliyor ama benim yazıya daha çok müdahale edebiliyor olmam, tekrar tekrar okuyabiliyor ve üzerinden geçebiliyor olmam çok büyük bir özgürlük alanı sağlıyor o anlamda. Yazdım bitti gönderdim dediğinde onun içinde de hala hata olamaz mı, elbette olabilir ama ben hataları düşünmeden, o anda yapılagelen şeyler olarak tanımlıyorum galiba. Üzerine düşünüp belli noktaya getirdikten sonra, başka bir zamanda belki o işi yanlış bulabilirim ama bu mesele değil. O hatayı yapmaya ben karar vermişsem, bu benim için kabul edilebilir bir şeydir. Ama kontrol dışı,

doğalında olan hatalardan daha fazla rahatsız oluyorum sanırım.

MC: Hatayı kontrolsüzlükle ilişkilendiriyorsun diye anlıyorum.

SB: Aslında öyle çok da “kontrol manyağı” bir tip değilimdir. Ya da belki öyleyim ama farkında değilim. Mesela bunu yazıyor olsaydım, oraları değiştirdim: Hatta, kontrol manyağı gibi olmuş deyip silerdim. Ama hatayı bu kadar olumlayıp da sonra sana “Aman ben çok hata yaparım, şu söyleşiyi yazarak yapalım. Ben bunu iyice bir düşüneyim, tasarlayayım” demek de olmazdı yani.

MC: Peki hatanın tasarımıyla ilişkisini nasıl kuruyorsun? Sence hata tasarımda dışlanan bir şey mi yoksa tasarıma dahil mi?

SB: Eğer “hata”, “hat” kökünden çıkma ise ve çizgiyi de tasarımın başlangıcı olarak düşünürsek aslında tıpkı yazmak gibi kendi doğal sürecinde çok daha kabul edilebilir ve de olağan bir şey. Çünkü bir kural koyarken ya da bir

sistem kurgularken onun içinde hatayı da barındırabilmesini önceden sağlayabiliyor olmalısın. Dolayısıyla yazmak gibi tasarım da hatayla doğrudan ilişkili bir alan olarak görülebilir.

MC: Hatayı öngörmekten ve tasarımın bir parçası olarak kurgulamaktan mı bahsediyorsun?

SB: Hayır, ondan bahsetmiyorum. Hata kaldırmak diye bir tabir var ya. Hatanın yıkıcı ve geridönüşü olmayan bir şey olarak değil de tecrübenin bir parçası olarak görülebilmesi. Tabii kendi alanım içinden konuşuyorum. Bilmiyorum, mesela doktor olsam böyle mi konuşacaktım. Ama tasarımın hatayla ilişkisi, sanki daha farklı ve olumlama üzerinden kurulabilir gibi gözüküyor.

MC: Evet, “hata kaldırmak” çok yerinde bir tabir bence. Tasarımı öyle bir yöne çekmek ya da öyle görmek... Peki sen kendi arkadaş grubunda, mimarlarla biraraya geldiğinde hatalar da konuşmalara dahil oluyor mu?

SB: Oluyor tabii. Benden yaşça büyüklerin ya da star mimarların olduğu bir iş ortamında değil belki ama arkadaş ortamındaki konuşmalarda çok sık oluyor. Hatta bazen sadece hataları konuşuyor bile olabiliriz. Bunlar malzeme seçimi gibi tasarımla ilgili hatalar da olabiliyor, finansal ya da idari hatalar da... Bu biraz da içinde bulunduğumuz dönemle ilgili sanırım. Ben 39 yaşındayım, belki 20 yıl sonra bunları konuşuyor olmayacağız. Belki o zaman her şeyden çok emin olacağız. Hala “genç mimar” denilen yaş grubunda olduğumuz için bunları çok konuşuyoruz belki de. Ya da benim arkadaş grubum her şeyi “harika yaptım” diye anlatan insanlar olmadığındandır, bilemiyorum. Dolayısıyla bunun kişisel bir tarafı da olabilir.

MC: Peki, sence mimarlık üretiminde hata, daha çok sürece mi yoksa sonuç ürüne mi dairdir?

SB: Bina yapmak biraz kitap yazmaya benziyor aslında. Uzaya fırlatıyorsun onu, senden çıkıyor. Tabii ki meslek pratiği nasıl kullanılacağını öngörmeni gerektiriyor ama zaten öngörünün kendisi çok büyük bir hata payı içeriyor. Dolayısıyla bu hata payını iyi anlamda da kullanabiliriz. Çünkü o kullanım sürecinden de bir şey öğrenebiliyorsun. Bizim kamusal alanda,

kentin işlek yerlerindeki yerleştirmeler gibi daha çok geçici işlerimiz olduğu için bunu izleme ve takip etme şansımız çok oldu. Ama dünyanın farklı yerlerinde bir sürü bina yapmış olsaydık belki böyle bir deneyimimiz olmayacaktı. Şimdi birkaç tane kalıcı işimiz var ama öncesinde bize hep şöyle sorulurdu: “İşleriniz hep geçici, buna üzülüyor musunuz?”. Hayır üzülmüyoruz hatta “Aman birinin başına

2 “Göğe Bakma Durağı”, İstanbul, 2013 (Fotoğraf: Muhsin Akgün. ©S0? Mimarlık ve Fikriyat).
3-4 “Sınırdaki Barınak”, Edirne, 2017 (©S0? Mimarlık ve Fikriyat).

5

5 “Tavuklar Evi”, Erzincan, 2018

(Fotoğraf: Palanga Sanat ve Mimarlık Çiftliği.
©SO? Mimarlık ve Fikriyat).

6 “Beklenmedik Tepe”, Londra, 2015

(Fotoğraf: Hufton + Crow. ©SO? Mimarlık ve
Fikriyat).

7 “Yüzer Ev”, 2018 (©SO? Mimarlık ve Fikriyat).

bir şey gelmeden şu enstalasyon kaldırılrsa” dediğimiz de oldu. Şimdi geriye dönüp bakınca; bizim -mimarlıkta bugün çok moda olsa da 30 sene önce fazla örneği bulunmayan- geçici yerleştirmelerle işe başlamış olmamız bütün o süreci -tasarım, uygulama ve işin bizden çıkıp başkalarına ait olduğu dönemi- görmemiz açısından çok faydalı olmuş olabilir diye düşünüyorum.

MC: Aslında sen böyle anlatınca, çok güvenli bir alan gibi görünüyor. Hem yapıldığını, inşa edilebilirliğini görüyorsun hem de sonrasında kaldırılıyor; öğrenmek için çok ideal bir zemin.

SB: Bizim ilk işlerimizden 2013’te İstanbul Modern’deki “Göge Bakma Durağı”², aslında New York MoMA/MoMA PS1’in o zaman 15 yıldır devam eden Young Architects Program’ın Türkiye ayağıydı. Şimdi düşünüyorum da belki de bunun için icat ettiler: “Biz bu genç mimarlara bir şey yaptırarak, aman bir yanlış olur; ama geçici yaparsak yanlış olsa da sorun değil, nasılsa kaldıracağız!”. Özellikle Avrupa’da

Amerika’da, genç mimarlık dünyasında yerleştirmenin bu kadar sevilmesinin sebebi budur belki de.

MC: Bugün konuşacağımız o spesifik hataya doğru yavaş yavaş yaklaşmak istiyorum ama öncesinde şunu soracağım: Mimarlık camiasında hatalar pek konuşulmuyor. Daha çok bitmiş, pırl pırlı, tertemiz sonuç ürün üzerine konuşuluyor. Hatta sonuç ürünün olumlanması ve tanıtılması gibi performans üzerine kurulu bir ortam var. Ama biliyoruz ki süreç bir sürü hatayı da içeriyor. Kendi mimarlık pratiğinde bir hatanın imkana dönüştüğü ya da başka kapılar açtığı bir durumla karşılaştın mı?

SB: Kendimiz için yaptığımız küçük bir kulübe var: Edirne’de “Sınırdaki Barınak”³ (2017). Yunanistan sınırına çok yakın, ismi yüzünden mülteci evi sananlar dahi oldu. Bu proje, uluslararası yayınlarda çokça yer aldı. Zaten, bu tür kulübe (*tiny house*) projelerinin çok gündemde olduğu bir dönemdi. Çok beğenildi hatta Uruguay’dan Çin’e kadar birçok yerden “Bunu bize de yapınız” diye talep geldi. Biz o kulübenin içinde yaklaşık 5 senedir yaşıyoruz. Yakın zamanda *Archdaily*’ye bu kabinde yaşarken öğrendiklerimizi yazdım ve hatalarımızdan bahsettim⁴. Başkası için yapmış olsaydık belki bu

kadar göremezdik ama biz o kulübenin içinde kendimiz yaşadığımız için biliyoruz. Plazada, ekran başında, klimanın altında otururken gördüğün *tiny house* fotoğrafları çok hoşuna gidiyor; doğanın ortasında böyle bir nesne çok çekici gözüküyor. Oysa öyle bir hayat değil bu. Ama o kulübe ve orada gösterilmeye çalışılan şey, çok çelişkili ve bütünüyle hayal edildiğinden farklı. Biz de mimarlar olarak bu hataya düştük. Mesela, dev bir pencere oradan oraya açılın, şöyle bir tane de teras olsun vs. dedik. Çünkü hayal ettiğimizde çok güzel duruyordu. Ama doğa gerçekten de hata kaldırmıyor: Bunun fırtınası var, aşırı sıcakları var vs. Dolayısıyla orada yaşarken biz bir sürü hatamızla yüzleştik. Hep derler ya “Mimarın kendi tasarladığı evde yaşaması zordur, hatasıyla her gün yüzleşir” diye; tam olarak öyle değil belki ama aşırı pompalanan, cilananan, hataları konuşulmayan, vaadedilen kırsalda hayat aslında fotoğraflarda görüldüğü gibi değil. “Hayalde hata olur mu?”, “Olmaz” ama onun o çizgiyle uymayan, doğru olmayan bir yanı da var. Bunlarla yüzleştik. Bizim için çok öğretici oldu. Hatta o yerleştirmelerden bile daha çok...

MC: Hatayı nerede tanımladığını da merak ediyorum aslında. Hata tanımını nerede yapıyorsun; süreç içinde mi yoksa sonuç ürün inşa edildikten sonra mı?

SB: Tasarım sürecinde gerçekten bir hata olduğunu düşünüyorsak ona tahammülümüz olmuyor. Orada çok daha mükemmeliyetçi bir tavır var bence. Bizim mezun olduğumuz dönemde, meşhur bir Şili maceramız var mesela. Orada çalıştığımız ofis de bizim gibi genç mimarlardan oluşuyordu. Onlardan aldığımız en büyük nasihat: “Genç mimarsan yaptığın iş mükemmel olmak zorunda”. Zaten herkes “Bunlar genç, hata yapacak” diye düşünüyor. Dolayısıyla tasarım sürecinde hata olduğunu düşünüyorsak başka bir alternatif üretiriz. Ve de çok hızlı manevra alırız, hiçbirimiz “Hayır efendim bu bizim ilk fikrimizdi, muhteşemdi, bozmayalım” diye tutturmaz.

MC: Peki bugün hangi hata üzerine konuşuyoruz?

SB: Aslında üretimle ilgili pek çok hatadan bahsedilebilir belki ama benim burada anlatacağım böyle bir şey değil. Daha büyük bir hatadan bahsetmek istiyorum: Biz 2019’da *Architectural Review*’un “Emerging Architecture” ödüllerinde finalist olduk. Bu ödül kapsamında bir sunum yapmaya gittik. Orada diğer finalistlerle tanıştık, dünyanın pek çok yerinden genç mimarlar. Bizim sunumun sonunda,

jüri üyelerinden biri dedi ki: “Belediye başkanı ile başladınız, tavuklarla bitirdiniz. Pratiğinizi bir cümleyle nasıl özetlersiniz?”. Tokat gibiydi, kalakaldık. Hata olduğunu o anda anlıyorsun aslında. Yine de ilk başta, sunumun genel karakteriyle ilgili bir eleştiri olduğunu düşündük. Ve sonuçta kazanamadık. Sonra dönüp baktık: Biz 2007’de SO?’yu kurduğumuzdan beri, “farklı ölçeklerde”

işler yaptığımızı söylüyoruz. Havalı olsun diye mi böyle demiştik, hayır, gerçekten de farklı ölçekte ve hatta konuda bir sürü iş yapıyoruz. Ama o yarışmadaki diğer finalistlere baktığımızda; birinci olan ofis Taller Capital, sadece Meksika’nın ihmal edilmiş bölgelerinde bilabedel tasarlayıp uyguladıkları kamusal binalara odaklanmış. Başka biri sadece okul, bir diğeri sadece konut projeleri tasarlıyor.

8

Aslında bunun çok pratik bir sebebi var: Tecrübe. Mimarlığı zaten yaparken öğreniyorsun. Her birinde öğrendiğini üstüste koyuyorsun ve tabii aynı şeyi yapa yapa o mükemmele doğru gidiyor. Bizse bir kümes yapmışız, bir daha yapmamışız; mevcut binayı kültür merkezine dönüştürmüşüz, bir daha başkasını yapmamışız. Olsa enstalasyon en sık yaptığımız ve belki de o sayede mükemmele doğru gidebilecek bir şey olabilir ama onlar da zaten geçici yapılar, bir süre sonra kaldırılıyorlar. Mesela bir endüstri mühendisine sorsak, bir ofisin kariyerinin bir sürü farklı alanda, böyle dağınık bir şekilde kurulu ve kurgulanıyor olması gerçekten de bir hata aslında. Bir taraftan çok da zorlanıyoruz. Sadece ofiste de değil, benim yazıyla ilişkim de böyle. *Bir Meydan Öyküsü Beyazıt*'ta İstanbul'un kamusal alanları ile olan inişli çıkışlı ilişkimizi anlatıyorum, sonra "İstanbul 2100" ile geleceğe bakmaya çalışıyorum, Tarlabası'nda bir apartmanı ya da metaverse'den beklediklerimizi yazıyorum. Üstüste eklenen alakasız konular... Herhalde biraz karakterimizle de ilgili. Mesela akademi de öyledir ya, çalışmalar belirli bir alanda birikir ve iyice uzmanlaşırsın. Öyle bir durum da yok. Sonra düşündük; bizim ismimizde bile bir soru işareti var. Biz demek ki zaten daha en başından buna böyle yaklaşmışız. Bazen birileri yanlışlıkla ismimizi ünlemle yazıyor SO! diye, o zaman düşünüyorum, ya ünlem olsaydı diye. Bir taraftan, hataya verilen tepki de olabilir ünlem...

MC: Sonuçta, mutlaka gelen işler arasından seçim yapıyorsunuz ama bir tane

daha kümes projesinin gelmemiş olması sizden kaynaklanan bir durum da değil aslında.

SB: Değil tabii. Şans, kader artık ne dersen...

MC: O yüzden de bu durumu bir hata olarak tanımlaman şaşırtıcı geldi bana.

SB: Ama o tecrübenin birikmemesi ile ilgili bir durum var. Kümesi yaparken bir sürü şey öğreniyorsun. Sonra tamamen alakasız bambaşka bir işte, sil baştan yeniden öğreniyorsun. Tabii ki, kaç tane kümes yapabilirsin ki! Ama aslında "verimli" olan bir alana odaklanmak, sürekli onu yapacak şekilde bir iş geliştirme programı oluşturmak vs.

MC: Bence bu biraz da mevcut ortamlar alakalı. Sadece akademi değil, her alanda insanlar bunu tercih ediyor olabilir. Çünkü dediğin gibi o odaklanmış birikimin uzun vadede bir katkısı var mutlaka. Ama bunu tercih etmemek de çok anlamlı. Sonuçta kümesi yaparken öğrendiğinizi barınağı yaparken unutmuyorsunuz. Tamam birebir aynı tecrübeyi aktarmıyorsunuz belki ama o çeşitliliğin de kendi içinde müthiş bir aktarımı vardır diye düşünüyorum. Dolayısıyla bana hiç de hataymış gibi gelmiyor.

SB: Kümesle barınak aslında birbirine en yakın olanlar: Küçük ölçek, ahşap vs. Dolayısıyla öğrenecek çok fazla şey var. Yine de bu "verimsiz" ve sürekli çabalayan hali ne kadar devam ettirebiliriz, emin değilim. Belki dışarıdan çok çeşitli ve gayet olumlu gözüküyor

ama konforlu değil. Zaten bu ülkede hangi pratiği nasıl yapmak konforlu ki, diyeceksin. Sürekli toplu konut çizsek daha mı konforlu olacaktı? Kuşkusuz çok öğretici bir yanı var, çok besleyici ve –bu kadar dallanıp budaklanacağını düşünmesek de– biz de baştan böyle olsun diye hayal etmiştik ama samimi olarak geri dönüp baktığımızda bunu bir hata olarak görüyoruz. O sunumu da keşke öyle yapmasaydık diyoruz. "Birinci olamadık" hırsından da değil, tabii ona da üzüldük ama genel olarak bakarsan bu iş böyle yapılmıyor dünyada. Uzmanlaştığın sürece daha az hata yapıyorsun. Bizse baştan beri o soru işaretiyle o tereddüt halini tarif etmiş olduk. Bugünden bakınca, öyle tarif etmese miydik diye bazen düşünüyoruz.

MC: Aslında o çeşitlilik hikayesinin zorluğunu az buçuk tahmin edebiliyorum. Çünkü genelde çok çeşitli uğraşı olan kişiler uzaktan çok cazip gözükse de iş onlarla birlikte çalışmaya gelince bir anda beklentiler değişir: Mutlaka bir uzmanlık aranır ya da bu çok yönlü kişiler bir kalıba sokulmaya çalışılır. Dolayısıyla uzaktan görüldüğü hali ile gerçek halinin nasıl çeliştiğini de tahmin edebiliyorum. Ama sizin hatayı, ofisin gelişim süreciyle ilişkilendirmeniz bana şaşırtıcı geldi. Çünkü sizin kontrolünüzde olmayan pek çok yönü var. Gerçi bir yandan da hata kontrolümüzde olan bir şey değil...

SB: Kontrolünde olmasa da gitmek istediğin yönde devam edebilirsin aslında. Sadece ev yapıyor olabilirsin. Palanga Çiftliği'ndeki kümesin⁵ bize gelmesinin sebebi, bizim oradaki en genç mimarlar olmamız.

“En gence kümesi verelim” demişlerdir. İyi ki de öyle oldu, biz çok heyecanlandık. Bunun B planı sadece ev, sadece toplu konut çizmek değil ama biz kendi rotamızı tasarlamadık, belki biraz tasarlayabilirdik.

MC: Peki bu bir hataysa neye dönüşebilir ya da sizi dönüştürür mü?

SB: Bizim bir stüdyo profilimiz yok. Yazmaktan hep imtina ettik. Yazarsak biz bu kalıbın içinde kalmak zorunda mı olacağız, o bir kilişeye mi dönüşecek ve sürekli kendimizi mi tekrarlayacağız diye bir çekincemiz vardı. Ama bugün, 15 senenin sonunda, geldiğimiz noktada belki ne yaptığımızı biraz tanımlamak iyi olabilir diye düşünmeye başladık. İlla tipolojik ya da coğrafi olarak tekrar eden işler yapmak zorunda değiliz ama bu farklı işleri ve ölçekleri birleştiren bir şey varsa onu ortaya çıkarmaya çalışabiliriz. Belki buna yaradı.

MC: Sen akademide aktif olarak çalışıyorsun, mimarlık pratiğinin yanı sıra sanat alanında da işler üretiyorsun. Dolayısıyla seninle konuşmadan önce acaba Sevince hangi alandan bir hata seçecek diye merak ediyordum. Peki az önce konuştuğumuz hatayı pozitif sayılabilecek, negatif yükü olmayan bir sıfatla tanımlamanı istesem ne dersin?

SB: Biz seninle “Bütün dünyayı baştan yeniden kurgulayalım ve hatalar sevilen, kabul edilen şeyler olsun. Buna da yeni bir isim bulalım” deseydik herhalde inşaat literatüründen giderdik diye düşünüyorum. “Tuğla” gibi bir şey mesela. Her ne kadar bugün kimse inşaatı sevmese de –sadece yapı yapmak

- 8 “İSTANBUL 2100”, 2019 (*National Geographic*, Aralık 2019. Görselleştirme: Cem Dinlenmiş. S0? Mimarlık ve Fikriyat’ın izniyle).
- 9 “Hangar”, İBB İPA Florya Kampüsü, İstanbul, 2022 (©S0? Mimarlık ve Fikriyat).
- 10 “Havuz”, İBB İPA Florya Kampüsü, İstanbul, 2022 (©S0? Mimarlık ve Fikriyat).

11

11 "bAKSM", İstanbul, 2018
(Fotoğraf: Yerçekim. ©SO? Mimarlık ve Fikriyat).

olarak düşünmezsek- inşa etme eyleminin kendisini seviyorum ve hatayla ilişkisini de oradan kuruyorum. Yıkabilirsin de istersen. Silmek gibi değil, çünkü yıktığında bir iz kalıyor.

MC: Sildiğinde de iz kalıyor aslında. Hatta başka bir şeye, üçboyutlu bir silgi çöpüne dönüşüyor. Hatan bir anda elle tutulur oluyor.

SB: Doğru, haklısın. Bence hatanın izini bırakmamayı bile zaman içerisinde öğreniyoruz ya da öğrenmek zorunda kalıyoruz. Ona bile tahammülümüz yok.

MC: Üniversitede biz paftaları jilette kazırdık. Kalem silgiyle de üstünden geçerdik ki aydınların üzerinde izi yok denecek kadar az kalsın.

SB: Şimdi sen bunu anlatınca o zamandan bu zamana, mimarlık eğitimi çok daha hata kaldırır hatta hatayı çok daha teşvik eder hale gelmiş olabilir mi diye düşündüm. İlkokulda yapamadık ama mesela hatayı süslemek, onu vurgulamak, kabullenmek, sahiplenmek eğitimin ilkokul ve sonrası süreçlerine dahil edilebilir mi yoksa daha fazla hataya mı teşvik eder, öğreticiliğini yitirir mi?

MC: Neden yitirsin ki! Aslında öğretici bir şey olarak hayatın içine sokmak ve çerçeveye almak diye düşünürsek orada çerçvelenen hata değil, öğrenilen şey. Dolayısıyla öğrenmenin bir yolu olarak "hata yapmanın" sisteme dahil olmasından bahsediyorum.

SB: Şu sana hata gibi gelmeyen, "belediye başkanından tavuklara" eleştirisi de bizim için çok öğretici oldu. Başka türlü farkına varamazdık. Ve bu konuyu burada çerçeveye alıp anlatmam da benim için bir adım oldu. O yüzden sana da çok teşekkür ediyorum. Yeni şeyler keşfetme fırsatı buldum.

MC: Bense sizin işlerinizdeki o çeşitliliği çok olumlu buluyorum. O çeşitlilik sizi vareden şey, biricikliğiniz diye düşünüyorum. Bu kadar sevdiğim bir şeyin hata olarak düşünülmesi şaşırttı beni.

SB: O çeşitlilik mi biricikliğimiz? Aslında söyleşinin başında hatayı sahip çıktığımız, negatif yükü olmayan bir şey olarak tanımlamıştık ikimiz de. Belki de o kadar sevdiğin şey, SO?'nun tarif ettiğin gibi etrafını süslediğimiz, çerçeve içine aldığımız "hatalar"ın, öğrenme onların bir araya gelmesinden oluşmasıdır. Çünkü bizim hata dediğimiz şey aslında, her seferinde yeni bir konuyu baştan öğrenirken olanlar. Bu tanımı

yapmaya çalışmak bunu keşfetmemize de yarayabilir. Bilmiyorum, biraz daha düşüneneğim bunun üzerine...

■ **Melis Cankara, Mimar, Doktora Sonrası Araştırmacı, Hellenic Foundation for European & Foreign Policy (ELIAMEP).**

* Burada elden geçirilmiş (ki bunu hatayla olan ilişkimizin ve ona olan tahammülümüzün bir göstergesi olarak da yorumlayabilirsiniz) dökümü sunulan söyleşi, 9 Ağustos 2022'de Zoom'da gerçekleşti. Söyleşinin ses kaydına *Manifold'da* yayımlanacak "Ehlen ve Sehven" podcast dizisinden erişebilirsiniz. Bu dizi ismini Arapçadan dilimize geçen "Hoş geldin, merhaba, nasılsın?" anlamında bir hatıra sorma sözü olan "ehlen ve sehven" kalıbındaki "sehven" kelimesinin "hatayla" anlamında kullanılan "sehven" ile değiştirilmesinden alır. Dizinin isminin de "hata" içermesini özellikle istedim, ancak bir türlü uygun bir başlık bulamamıştım. Bu konudaki cömert desteği için abim Murat Cankara'ya teşekkür ederim.

Notlar:

- 1 Hatanın farklı anlamlarını keşfetmeye çalıştığımız ufuk açıcı ve keyifli sohbet için Sevince Bayrak'a, destekleri için Tayfun Gürkaş, Neslihan Şık ve Sibel Senyücel'e çok teşekkür ederim.
- 2 "Göğe Bakma Durağı", 2013: [https://www.soistanbul.com/sky-spotting-stop].
- 3 "Sınırdaki Barınak", 2017: [https://www.soistanbul.com/cabin-on-the-border].
- 4 Andreea Cutieru, "Cabin on the Border: What the Architects Learned from Living in a Tiny House", *ArchDaily*, 25.03.2022: [https://www.archdaily.com/978787/cabin-on-the-border-what-the-architects-learned-from-living-in-a-tiny-house].
- 5 "Tavuklar Evi", 2018: [https://www.soistanbul.com/house-of-chickens].